

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
— Յիսեա որդեակ.	1
ԿՐՕՆԱԿԱՆ	
— Յղբայրութիւն ի Քրիստոս.	5
ԲԱՆԱՍՏԵՂԺԱԿԱՆ	
— Երեմ Բոյեբ.	Գ. ՄՈՒՇԵՆՑ 8
— Մենուքիւն.	ՕՇԱԿԱՆ ԱՐԵՂԱՅ 9
— Եկայ ահա ու կ'երթամ...	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 10
— Քառեակներ.	» » 10
— (Իրիկցայի).	» » 10
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Համաուրապիի Օրինագիրք.	ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱՐՂ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ 11
— «Հայ Բուսաշխարհ».	ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԻԿԵԱՆ 15
ՀԻՆ ԵՋԵՐ	
— Ներքոդեան ի վերայ մահուանն Տճ. Սրապիոնի Ուրհայեցւոյ.	Հրատ. Ն. ԵՊՍ. ՇՈՎԱԿԱՆ 19
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ	
— Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի սահմաններուն վրայ, Պիրենեան լեռներու ստորոք Հայ հին գա- ղութի մը հետեւը.	ՏՕՔԹ. Գ. Օ. ԳԱՂՈՒՍՏԵԱՆ 25
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ	
— Հեռագիր Ս. Էջմիածնէն.	27
— Եկեղեցական-Բնական.	27
— Պատեօնական.	31
— Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Արեւոյեներու Սրգման արարողութիւնը.	31
— Շնորհակալիւ.	32
— Բարեպաշտական նուէրներ.	32

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգինն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 15

Redaction of the Armenian Monthly SION
 Armenian Patriarchate,
 P. O. B. 4001
 Old City - Jerusalem
 Via Amman (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

• 119

1953

≡ ՅՈՒՆՈՒԱՐ ≡

ԹԻՒ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՅԻՇԵԱ ՈՐԴԵԱԿ

Նոր Տարին ժամանակի հանգրուան մը և հասկացողութիւն մը ըլլալէ յետոյ, անդրադարձումի պատեհութիւն մըն է առաւելաբար: “Յիշեա որդեակ” կը թելադրեն Ս. Գիրքն ու Աւետարանը, վերադարձնելով մեր միտքը անցեալին: Իրաւամբ, յիշող մտքին համար անմոռանալի է անցեալը, ինչպէս դէպի նորը ձգտող գիտակցութեան համար, շինիչ է ապագան:

Մարդկային կեանքի ու մտքի ամենէն սքանչելի երեւոյթներէն մին է յիշողութիւնը, առանց որուն մենք զրկուած պիտի ըլլայինք մեր ինքնութիւնը կազմող և բարացուցող տուեալներէն: Մեր լսածներն ու տեսածները, մեր յղացքներն ու գաղափարները, մէկ խօսքով մեր ֆիզիքական ու հոգեկան ապրումներն ու տպաւորութիւնները կը կազմեն գեղեցիկ շարանը մեր յիշողութեան, ինչպէս նաև իմաստը մեր ինքնութեան: Մեր անցեալն է որ մեր կեանքին կուտայ բարոյական և իմացական արժէք:

Յիշողութիւնը մարդկային մտքի ու հոգիի մէկ կարողութիւնը ըլլալով հանդերձ, իր տեսակն ու որակը գերազանցօրէն կը պարտի մեր ապրելու կերպին: Մեր յիշողութիւնը հետեւաբար մթերքն է մեր ապրումներուն, մեր ըզգացումներուն, և մեր հետապնդած գաղափարներուն:

Վայ անոնց, որոնց միտքն ու հոգին գէշ յիշողութիւններու մթերանոցներ են, կեանքի դժբախտ պատեհութիւններէն և բերումներէն զոյացած, աւելայն առաւելաբար տխուր է պարագան անոնց՝ որոնք իրենց վատ և անյանձնարարելի արարքներով կազմած են իրենց անցեալը և իրենց յիշողութիւնը: Այս վերջինները կամաւոր կերպով կը սիրեն մոռացութեան ապաւինիլ: Մոռնալը մեծագոյն արուեստն է մեղանշողներուն և վատ արարքներու հեղինակներուն: Բոլոր անոնց՝ որոնց անցեալը արատաւոր է, լեցուն անձնասիրութեամբ, մեղքերով, գաւերով և ոճիրներով:

Ինչպէս մեծ անձնաւորութիւններու, այնպէս ալ ազգերու կեանքը պայմանաւորուած է իրենց անցեալով: Ի՞նչ է պատմութիւնը եթէ ոչ անցեալ սրբաբազորութեանց շարանը, և ի՞նչ է Ս. Գիրքը, եթէ ոչ մեծ ժողովուրդի մը

մտքի ու հոգիի ներշնչումներու և ապրումներու շարքը, իրերը և անոնց շարժումը չէ որ կը զոյացնեն ժամանակը, այլ մարդային էակներու սպրած թանձրացեալ ու լեցուն տեւողութիւնը:

Անցնող տարիները ժամանակային թուարկութեան պայմանաւորեալ միութիւններ են լոկ, առ առաւելն տոմարական արժէքով. այն ատեն միայն բարոյական արժէքի կը բարձրանան, երբ մարդկային առաւելութիւններէն է որ կը բխեցանան: Ինչպէս արմաւենին և նոյն ընտանիքին պատկանող ծառերուն ներքին աճումը իրենց պատեանին վրայ ամէն տարի կը ցուցանշուի կեղեւային շերտերու նոր օղակի մը յաւելումով, նոյնպէս ամէն տարիի բարդուիլը մեր օրերու վրայ՝ պէտք է նշանակէ նոր բարգաւաճում մը մեր ներքին կեանքին մէջ:

Տարի մը անցուցինք ազգովին, և ունինք անոր կնիքը մեր հոգիներուն մէջ: Աշխարհի չորս ծագերուն նետուած բոլոր աշխարհամասերուն վրայ մեր կեանքը կը շարունակէ ըլլալ դժուարութիւններու, պայքարի և անապահովութեանց շարք մը: Հատուածական պայքարներ, յարանուանական մեղադրանքներ, անհանդուրժողութիւններ, դաւեր, կը մթաշնչեն մեր կեանքը, որ այնքան պէտք ունի փոխադարձ հասկացողութեան, զիրար սիրելու և միասին գործելու համբերաշիս զգացումներուն: Իրարու գործ արգելել ու զիրար չէզոքացնելու համար վատնուած ուժերը, եթէ գործածուէին մեր կեանքի կազմակերպութեան պահանջման և ստեղծագործութեան թափին, մեզի պիտի շահեցնէին այն բոլորը՝ որուն պէտք ունի այնքան Հայ սփիւռքը:

“Յիշեալ որդեակ”, որքան տեղին է կրկնելու Ս. Գրական այս պատգամը, բոլոր անոնց հոգիին, որոնք նոյն ցեղի, արեան և ճակատագրի զաւակներ են, երբեմն սակայն զիրար չճանչնալու, չհասկնալու և հերքելու աստիճան: Որոնց ազգային և կրօնական ճակատագիրը նոյն է և նոյն պարտի մնալ, ինչպէս երէկ նոյնպէս ալ այսօր, պատմութեան հոսանքն ի վեր և մեզի պարտադրուած դժուարութիւններուն ընդմէջէն:

“Յիշեալ որդեակ” որ պանդուխտ ես, հեռու քու դարերու երազէն և անոր գերազոյն հաւաստիքէն: Թէ ինչ կերպով ալ որ մտածել ուզես ու ջանաս, քու գերազոյն ճակատագիրը Սփիւռքի մէջ չէ որ պիտի վճռուի: Ինչ որ կըրնանք և պարտինք ընել, մեզի պարտադրուած այս պանդխտութեանը ընթացքին, ատիկա պահին է ա՛յն ինչ որ ունինք, և զայն տարուէ տարի զարգացնել նոր յաւելումներով: Ընել այն ամէնը՝ ինչ որ անհրաժեշտ է որ հայութիւնը, իբրև ինքնուրոյն ժողովուրդ, չկորսուի օտարութեան մէջ և չբաժնուի իր Եկեղեցիէն և իր ազգային գաղափարէն ու Հայրենի երազէն, որոնք իր դարաւոր կեանքի իտեալները կազմած են և կը մնան:

“Յիշեալ որդեակ”, կ'ըսէր Ենովան, Մովսէսի բերնով Իսրայէլի ժողովուրդին, յիշէ երբեմնի գերութիւնդ, յիշէ ընտրեալ ժողովուրդ մը ըլլալուդ պարագան, յիշէ աւետեաց երկիրը, և կազմակերպէ ինքզինքդ այդ մեծ յառաջդրութիւններուն ի նպաստ: Ուրիշ իմաստուն մը, Սոկրատ, փոխադրելով այս գաղափարը մարդուն գիտակցական և հոգեկան մարզին վրայ, կը յաւելուր իր կարգին, “Մանի՛ր զքեզ”:

Նոր Տարուան առիթով, որքա՞ն պէտք ունինք իրարու ազգովին, ունե-

165-98

1936 Ե. Ե.

նալու կարելի քաղցրութիւնն ու տրամադրութիւնը, հայօրէն քննելու և լուծելու մեր առջև դրուած մեր ազգային կեանքէն բխող այն հարցերը, որոնք այնքան պէտք ունին լուրջ և գիտակից գննութիւններու: Պէտք չէ նոր առիթներ ստեղծել մեր ցեղային հաւաքական կոորդլը քայքայող արարքներու և անոր խղճմտանքը պղտորող միջադէպերու: Ո՛րքան բաղձալի էր որ աշխարհի չորս հովիւրուն նետուած մեր ժողովուրդի բեկորները, այս օրերուն մանաւանդ, ունենային մեր մեծ նախնեաց նկարագրի ամենէն սրտապնդիչ դիմը, ողմտուութիւնը, պարզել կարենալու համար այնպիսի գործունէութիւն մը, որ նպատակ ունենար միայն ազգային շահը հետապնդելու, Վասնզի մեր վաղը թաւալուն կաթիլ մըն է մեր երէկի և այսօրուան ճամբաներէն փշուր փշուր գոյացող:

“Յիշեա որդեակ” հարազատ ու երախտաւոր զաւակը Հայ ժողովուրդին, թէ քու ցեղդ, ամենադժուարին պայմաններու և հալածանքներու մէջէն, չար ժամանակներու հարուածներուն և ճնշման տակ պահեր է իր գոյութիւնը, անցնելով ճշմարիտ և ընդ շուրջ և հասեր մեր օրերուն:

“Յիշեա որդեակ” թէ Հայ Եկեղեցին այն գերագոյն վայրն է, ուր Հայ մը ինքզինքը ամենէն աւելի հարազատ կը զգայ իր եղբայր հայուն: Այն հոգեկան և նոյնիսկ նիւթական կազմակերպութիւնը, ուր Հայ Հոգին կրնայ պաշտպանուիլ արտաքին ազդեցութիւններէն, և մնալ հաշտ ինքզինքին և իր անցեալին հետ: Թէ մեր անցեալ ինչպէս նաև ներկայ գոյութիւնը մեծ չափերով կապուած է մեր Եկեղեցւոյ գոյութեան: Ամէն անգամ երբ փորձած ենք հեռանալ այդ ոգիէն և հովանիէն, կորսուած ենք, վկայ մեր պատմութիւնը և անցեալի մեր դառն փորձառութիւնները: Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին ո՛չ միայն գերազանցօրէն քրիստոնէական է, իր հոգեւոր փրկութեան զաղափարով, իր գործունէութեամբ, իր թիւին համեմատութեամբ առաւելագանց նահատակութիւններով, այլ նաև իր և Ազգային Եկեղեցի պահապան հրեշտակն է եղած բախտէն հալածական իր զաւակներուն, մեր ազգային դաւաւոր գոյութեան ընթացքին:

Չտարուինք մուրթ և պղտոր հաշիւներէն Հայ Եկեղեցւոյ և ողիի միասնականութիւնը հերձելու յետին նպատակներով: Մեր նիւթական և բարոյական գոյութիւնը ամէն օր հարկին տակն է լուրջ վտանգներու, և ատենը չէ բիւզանդական վէճերու և խորթ ու տարամէտ զաղափարաբանութիւններու, երբ այնքան պէտք ունինք ամփոփուելու, լրջանալու և իրարու հետ ըլլալու:

Գիտնանք վերջապէս թէ որ և է ատեն մարդկութիւնը այնքան բաժնուած ու խորթացած չէ իրարմէ և անընդունակ գործակցելու որքան այսօր: Ամէն պետութիւն կը ջանայ նեղել կամ ջնջել միւսը, մնուցանելու համար միայն իր արեւակիցները: Ու երբ այսպէս է աշխարհը, որուն ծոցին մէջ կտոր կտոր ինկած ենք ազգովին, ի՞նչ կը մնայ մեզի ընել, ժողովուրդ Հայոց օր ի սփիւռս աշխարհի, եթէ ոչ իրար հետ ըլլալ, իրարու ցաւին և կարիքին գիտակից, կարենալ ստեղծելու մեծ ընտանիքը, մեզ հիւրընկալող բարեկամ ժողովուրդներու մէջ, մինչև որ զայ ու հասնի բաղձալի արդարութիւնը և սպիտակ աղաւնին մեզի ալ բերէ իր աւետիսը, որուն յոյսն ու հաւատքը չէ պակսած մեզի դարերէ ի վեր: Որքա՛ն աեղին է հոս կրկնելու օտար մեծ բանաստեղծին

խօսքը, այնքան պատշաճ մեր ճակատագրին. «Ո՞վ է յաղթանակներու վրայ խօսողը, դիմանալն է քաջութիւնը»:

Պահենք մեր հողին մէջ դարերէ ի վեր վառուող զոյգ հրայրքները, սէր դէպի կրօն և սէր դէպի մեր ազգն ու Հայրենիքը: Այս նպատակին համար անհրաժեշտ է որ մենք միացնենք մեր ուժերը և միասիրտ ու միախորհուրդ նուիրուինք այդ զոյգ սրբութիւններուն: Այն ատեն միայն մենք կը հազնինք մեր պապերու գրահը, որ վիշտերէն ու դժուարութիւններէն փշրուել չէ դիտցած բնաւ, ու կը դիմակայենք ժամանակին չարիքն ու դժուարութիւնները, մեր պապերու հողիով:

“Յիշեալ որդեակ” թէ ժամանակները ինչ զոյնի և գաղափարաբանութեան ներքեւ ալ դնել ուզեն մեր ժողովուրդը և ինչ միջօրէականներու տակ մեր Հայրենիքը, անոնք չեն դադրիր մեզի պատկանելէ և մեր սիրտն ու միտքը իրենց հետ ունենալէ: Մեր երկիրը և մեր ժողովուրդի մեծ զանգուածը նոր չէ որ դժուարութիւններու առջև կը գտնուի, յաճախ տարիները և քաղաքական լուծերը զոցած են յոյսին բոլոր դարպասները, բայց մեր ժողովուրդը զիտցած է դիմակայել այդ բոլորին և գալ ու հասնիլ այս օրերուն: Այս զգացումով կեցած են չար ժամանակներու դէմ դարերով, մեր ցեղէն անոնք՝ որոնց նայուածքը զիտցեր է ներկայէն անդին անցնիլ:

“Յիշեալ որդեակ” որ քու Եկեղեցւոյդ գերագոյն Աթոռը, Էջմիածին, միայն նուիրապետական Հաստատութիւն մը չէ, այլ գերագոյն խորհրդանիշ մը, մեր բոլորին, իմանալի այն պարունակը, զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունի և կը ստեղծէ իրեն իբրեւ գերագոյն ամրոց, կամար-գօտի մեր հողինքը իրարու զօգող: Տաղնապներ շատ է անցուցած ան, Շահ-Ապասներէն սկսեալ մինչև մեր օրերու տէրերը. այդ բոլորին դիմացած է ան և կը դիմանայ, ապրեցնելով իրեն յառող հողները, եթէ այս վերջիններուն մէջ չմեռնի և չազօտի «Լուսաւորչի կանթեղը»:

Վաթիչաձեւերը կուգան ու կ'անցնին, մնայունը ողին է, և Էջմիածինը աւելի քան երբեք հողի եղած է նոյնիսկ այն օրերուն՝ երբ իր աթոռակալները շղթայակապ կը պտըտցուէին արքունիքէ արքունիք: Յիշէ այս բոլորը և մի տարուիւր օրուան սուտ մարգարէներու զուշակութիւններէն, որոնք յաճախ արեւելքի ամպերուն կը նային անձրեւի սխալ զուշակութիւններ փորձելու համար:

“Յիշեալ որդեակ” թէ քու ազգային և եկեղեցական միասնական ու անբաժանելի գաղափարներու շնորհիւ միայն պիտի կրնաս դուն պահել ինքզինքդ հայ և անբաժանելի մասնիկը մնալ յաւերժական հայութեան և Հայ մարտիրոս Եկեղեցիին, որոնցմէ բաժանումը կամ գատորոշումը բարոյական և ապա նիւթական մահուան առաջնորդած է միշտ իր զաւակները: Յիշէ այս բոլորը և ընդունէ զանոնք իբրեւ կտակ ժառանգութեան, քու ներկայ և ապագայ կեանքին համար:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ

(ԳԼԽԱԴՐԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Սիմոն ամուսնացյալ Պետրոս եւ Անդրէաս եղբայր մտաւ, Յակոբոս Ձեբեդեայ եւ Յովնանէս եղբայր մտաւ: (ՄԱՅՅ. Ժ. 2)

Յիսուսի առաքեալներու փոքրիկ խումբակին մէջ երկու զոյգ եղբայրներ կային: Անշուշտ զիւրիւն չէ ըսել թէ երկնային Վարդապետը ինչո՞ւ զլիսաւորաբար Գալիլիոյ ձկնորսներէն կազմեց իր առաքելական խումբը, որոնք պիտի քարոզէին յետոյ իր աւետարանը երկրի չորս ծագերուն, և պիտի ըլլային առաջին հովիւները Եկեղեցւոյ. սակայն խիստ յատկանշական և թելադրիչ է այդ փոքրիկ խումբին մէջ զոյգ մը եղբայրներու ներկայութիւնը: Ինչպէս կ'երևի արեան կապի և եղբայրակցութեան պարագան մասնաւոր կարեւորութեամբ նկատուած է մեր Տիրոջ կողմէն, իր առաքեալներու խումբի կազմուածեան պարագային:

Սիմոն և Անդրէաս, Յակոբոս և Յովհաննէս, ասոնք միասին մեծցած էին Գալիլիոյ լճին եզերքը, միասին թեւակոխած մանկութեան և պատանութեան շրջանները, իսկ իրենց երիտասարդութեան միասին աշխատած, իրարու խառնելով իրենց քրտինքն ու վատապը միշտ եղբայրական քաղցր զգացումներու ընդմէջէն:

Եղբայրները ներքին ու քնական կապերով իրարու առնչուած են. որքան ալ կեանքի պատահումներն ու հոգերը զիրենք հեռացնեն, անոնք միշտ բաց դուռներով իրարու կապուած են: Եթէ նոյնիսկ դուռները գոցուին և բանալիները ժանդոտին, սակայն հաղորդակցութեան ճամբաները կը մնան միշտ բաց: Եթէ նոյնիսկ ժամանակուան մը համար անոնք զոց մնան, ձայներ կան երկու կողմերէն, իրարու լսելի, այս է եղբայրութեան բարիքն ու առանձնաշնորհումը:

Աշխարհը ծածկուած է եղբայրութեան

ցանցով: Առաջին մարդը որ կեանքին եկաւ՝ փնտռեց և գտաւ իր ընկերը, և այս զգացումը, ընկերային այս բնագոյրը, կեանքի գերագոյնը և առողջ բնագոյններէն մին է, առաջին մէկ օրէն ճառագայթած կեանքի մէջ իր բոլոր ուղղութիւններով: Դրժուար է աշխարհի մէջ գտնել մարդ մը որ առանձինն ըլլալ. Առանձինն անոնք են միայն, որոնք զուրկ են սիրոյ և եղբայրութեան զգացումներէն: Յաւանական ու ճշմարիտ է մեծ քարոզիչին խօսքը, թէ ով որ կը սիրէ, առանձին չէ: Մարդկային պատմութեան մէջ միայն կայէն էր որ առանձինն մնաց, որովհետեւ սպաննեց իր եղբայրը. կեանքի իր ընկերը, սպաննելով այսկերպ եղբայրութիւնը, դաւնելով ընկերութեան օրէնքին դէմ: Եւ Սուրբ Գիրքը շատ գեղեցիկ պատկերացումով մը կ'ըսէ թէ Աստուծոյ աչքը կը հաւածէր զինքը, թէ կայէին խղճմտանքը հայածական աչքի մը վերածուած կը հեռացնէր զինքը մարդկային եղբայրութենէն և ընկերութենէն, որուն դէմ դաւած էր այնքան վատօրէն:

Յետոյ բնութեան հիմնական օրէնքներէն մին է որ անհատները իրարու միանան, կազմելու համար գոյացութիւններ, ոյժեր, և իրենց իրարու հետ ունեցած հաղորդութեամբ և զործակցութեամբ ստեղծեն շարժում և կեանք: Եթէ բնութեան արմատները և ոյժի շարժումները իրարու հետ չգործակցին, բնութեան ոյժն ու կեանքը չի պահուի և չարդիւնաւորուիր: Նոյն է պարագան ընկերային կեանքին մէջ, մարդերը իրարու կը միանան նախ զիրար պաշտպանելու ի խնդիր, յետոյ զիրար ամրողլացնելու համար, և ամենէն կարեւոր փոխադարձաբար ունենալու այն վայելք՝ զոր եղբայր մարդերը կ'ունենան, երբ իրարու հանդիպին և իրարու հետ ըլլան: Չկայ կեանքի մէջ աւելի մեծ հաճոյք մը, մարդկային այս յարաբերութիւնը փոխարինող: Իրականին մէջ մարդերը զիրար կը գտնեն միայն ընկերութեան մէջ, և զիրար կը ճանչնան մարդկային եղբայրութեան զգացումի լոյսին ներքեւ:

Վերացումով պահ մը եթէ կարենայինք մտածել թէ ինչ պիտի ըլլար աշխարհի վիճակը երբ մարդկային իւրաքանչիւր էակ և բնութեան անձնիւր գոյակ առանձինն մնային, քառանց իրարու հետ միանալու և

հաղորդակցելու: Կարելի պիտի ըլլա՞ր Աստուծոյ ծրագրին իրագործումը՝ մարդոց մէջ և մարդկութեան նկատմամբ, պիտի ստեղծուէին մարդկային յառաջդիմութեան նամբանքը՝ գոյաւորելու համար նիւթական ու հոգեկան այն կարելիութիւնները, որոնք մենք քաղաքակրթութիւնն անունը կուտանք: Ի վերջոյ ինչպէս ըսուած է, քաղաքակրթութիւնը միասիրութեան և յաւսիրութեան, անհատէն ամբողջութեան կ'երթայ, միացման և համագործակցութեան մէջ իրագործելով ինքզինքը և բազմապատկելով իր բարիքները: Հետեաբար, այս ըմբռնումով արեան և բարեկամութեան կապերը մարդերու և ընկերութիւններու միջև, բնական ու սրբազան կապեր են, զոր Նախախնամութիւնը ստեղծած է ու կը ստեղծէ մարդկային միժ ընկերութեան մէջ իր նպատակին համար:

Այս տեսակէտով շատ յատկանշական է մեր Տիրոջ Մարդեղութեան պարգան: Անկեա կը մարդանայ, բաժնելով մարդուն ծնունդն ու ապրումի վիճակները, կ'ապրի ընտանիքին մէջ, մօր մը շունչին ներքե և իրեն Հայրութիւն ու եղբայրութիւն ընողներու խնամքին մէջ: Իր մայրը եղաւ իր առաջին աշակերտը, ու յետոյ ջատագովը իր վարդապետութեան, իր եղբայրագործին ու ազգականները թէն և իր առաքելութեան առաջին օրերուն չհասկցան զինքը և տարօրինակ գտան իր ընթացքը, սակայն յետոյ, մանաւանդ իր անհէն վերջ, անոնք բոլորը քրիստոնէական առաջին հաւմայնքին մաս կազմեցին, ոմանք անոնցմէ ստանձնելով նաև պատասխանատու գերեր: Աւետարանը քարոզուեցաւ նախ իր մտերիմներուն, յետոյ իր ցեղակիցներուն ապա բոլոր ազգերուն: Հոս ինչպէս կը տեսնուի ոչ միայն յարգուած է արեան և եղբայրութեան բնական ու ընկերային հանգամանքները, այլ նաև այդ կապերուն շնորհիւ Քրիստոնէութիւնը զագրած է ըլլալու միջ մը, հրաշալիով և մարդկային երևակայութեամբ շինուած, և կամ. հոգեւոր Մեղիսեթիսեթիկութիւն մը, որուն ծննդեան և գոյութեան պարագաները կը մնան անձանոթ, և եղած է իրական կեանք մը՝ աստուածայինով և մարդկայինով ամբողջացած և կատարելագործուած:

Երբ համեմատենք այս տեսակէտով

Քրիստոնէութիւնը միւս կրօններու հետ, դիւրաւ կը յանգինք սոյն հշմարտութիւնը ապացուցող եղբակացութեան: Այս տեսակէտով համեմատական հիմնալի հակադրութիւն մը կը ներկայացնեն Սփինքսը և Ռաֆայէլի Մատոնան, կրօնական արուեստի այս զոյգ արտայայտութիւնները: Ամայութեան ծոցը, եղբայրական անսպասելի եղբին, և բուրգերու շուքին ներքե կը կենայ ամենի Սփինքսը, գործ՝ անձանոթ ձեռքերու, այնքան խաղաղ և յաւիտենական, որ իր այս առանձնութեան մէջ, զժուար է մտածել թէ անկեա ստեղծագործութիւնը եղած ըլլալ մարդուն: Կարծես բնութեան մէկ մասնիկն է, դուրս ժայթքած այսկերպ աւազներու սիրտէն: Մինչդեռ Ռաֆայէլի Մատոնան, Ս. Կոյսի և Յիսուս Մանուկի արտագրաւ պատկերով, լեցուն է կեանքով և մարդկայնութեամբ: Արեւելքի և Արեւմուտքի երկու կրօններու և արուեստի ներհակ հասկացողութիւններու այս հակադրուած արտայայտութիւնները ուշագրաւ են մին իր ձակառագրապաշտութեամբ և միւսը իր Նախախնամութեամբ: Երկու պատկերներուն մէջ՝ ալ փորձը եղած է միաւորելու մարդկայինը գերագոյն ոյժին հետ, սակայն մէկին մէջ նա միացած է անասնական ամենի ոյժին, մինչ միւսը լեցուն է հոգեկան ու աստուածային բնութեամբ: Մին կը մարմնացնէ ոյժ և իմաստութիւն, միւսը իմաստութիւն և սէր: Եղբայրական հրէշը առանձին է անսպասելի եղբայրներու խորը, երկրկոյ պարտադրելով իր երկրպագուներուն, ինչպէս Ս. Կոյսը իր գրկի Աստուածային Մանուկով, մարդկային է գերազանցօրէն՝ և սիրոյ պաշտամունքին կը հրաւիրէ զմեզ: Մին առանձնութիւն և միւսը ընկերայնութիւն խորհրդանշող այս զոյգը արտայայտութիւնները տակաւին մեզի կը ներկայանան արեւանի և պատմական ձևերուն տակ, վառնդի արձանը հեթանոսական է գերազանցօրէն իսկ պատկերը քրիստոնէական:

Կրօն մը որ Բեթղեմէմի պատկերին մէջ կը նստի և Ս. Երրորդութեան յղացքով կը ներկայանայ, գերազանցօրէն մարդկային է և ընկերական և չի հիշնար բնաւ, որքան գոյութիւն ունի մարդկութիւնը և իր ըմբռնումը բարձրագոյնին նկատմամբ: Վարդապետութիւն մը որ նպատակ ունի քան

գեղու կեղծը, դասակարգայինը, շինծուն, և կառուցանելու բնականը, եղբայրականը և հետեւաբար ընկերայինը, որպէսզի կարելի ըլլայ որ թագաւորի և մուրացիկի տղան միասին խաղան:

Կրօնը միւս կողմէն առանց եղբայրական և ընկերային զգացումին ատուկ է վերածուելու վերացական, արտառոց եւ վարդապետական ձեւերու, անմարդկային ըլլալու աստիճան, կորսնցնելով իր կատարելութիւնը, իր կենսունակութիւնը, հետեւաբար իր ընկերային աւողջ նկարագիրը: Առանձնացուցէ՛ք կրօնական այս ըզգացումը անհասնելի մէջ, հեռու ընկերային կապերէ, և մենք կ'ուենենանք ճշգնաւորներ, միտադէմներ, գերազանցօրէն անհատական, սակայն ոչ ընկերային: Սէ երբ կրօնը կը դադրի ընկերութեան պատկանելէ՞ք և չի փոխանձուիր ընկերութեան բնական խոցովակներէն, կը կորսնցնէ իր առողջութիւնը և կը դադրի կրօնք ըլլալէ: Յիսուս եկած էր ստեղծելու մարդկային մեծ եղբայրութիւնը և պէտք ունէր բնական եղբայրներու օրինակին, անոնց մանրանկարով կառուցանելու մարդկային եղբայրութեան թագաւորութիւնը:

«Սիրոն անուանեալն Պետրոս և Անդրէաս եղբայր նորա, Յակոբոս Զբեդեայ և Յովհաննէս եղբայր նորա»: Աղբայրներ էին իրարու, բայց եղբայր անգամներ չէին զգար իրենք զիրենք տակաւին մարդկային մեծ եղբայրութեան, այդ էր պատճառը անստարակոյս որ իրենք իրենց մօրը միջոցաւ խնդրանք ներկայացուցին Յիսուսին, փափաք յայտնելով որ իր թագաւորութեանը մէջ առաջին տեղերը տրուին իրենց: Քիչ մը փառասիրական այս խնդրանքը հաճելի չեկաւ Յիսուսի, անոնք գետ չէին գլտեր մարդկային մեծ եղբայրութեան առաքելին մօտաճումը, յետոյ պիտի հասկնային զայն, երբ իրենց արեան վկայութիւնը բերէին այդ մեծ գաղափարի իրազեղման: Այդ թանկագին բայց գոխած փորձառութիւնը պիտի արժէր իրենց ամբողջ կեանքը:

Ուշ շատ ուշ հասկանալ թէ չէր բաւեր միայն որ եղբայրներ ըլլային իրարու, այլ եղբայրներ պէտք է ըլլային բովանդակ մարդերուն՝ աշխարհին տանելու մարդկային եղբայրութեան մեծ աւետարանը: Վասն զի Գրիստոնէութեան սկզբունքն էր ար-

եան եղբայրութենէն երթալ մարդկային համապարփակ մեծ եղբայրութեան:

Յակոբոս Դիլսաղիր առաքելալ առաջին մարտիրոսը հանդիսացաւ առաքելական խումբին, և համաձայն կղեմէս Աղեքսանդրացիի պատմութեան, երբ ուն մահուան կ'առաջնորդուէր, իրեն ընկերացող ոստիկանը հրապուրուած առաքելալ խօսքերէն և անոր անձէն ծորող քաղցրութենէն ու սրբութենէն, ինք ևս քրիստոնեայ դարձաւ և երկուք միասին շրջուեցան զխառտումի մահապատիժին: Յակոբոս առաքելալ իր մահէն քանի մը վայրկեաններ առաջ դարձաւ իր մահը բաժնող նորադարձին, քաղցրօրէն նայեցաւ անոր և ըսաւ, խաղաղութիւն ընդ քեզ եղբայր իմ և ողջագուրեց զայն: Իսկ իր կրտսեր եղբայրը Յովհաննէս, եղբայրութեան և սիրոյ աւել տարանիւր եղաւ և իր խօսքով ու կեանքով պատմեց ու պանծացուց մարդկային եղբայրութեան՝ նոր պատգամը, իրենց միջոցաւ և կեանքի գնով աւանդուած մարդկութեան:

Այլեւ միայն եղբայրներ չէին իրարու, այլ եղբայրներ՝ բոլոր մարդերուն, բոլոր քրիստոնէի որոնք կը բաժնէին իրենց ցաղափարն ու սէրը և անոնց՝ որոնք յետոյ պիտի գային միանալու Գրիստոնէական մեծ ընտանիքին և եղբայրութեան: Մէկին գերեզմանը և միւսին սէրը հիմը կը կազմեն նոյնպէս Սրբոց Յակոբեանց Ուխտին և եղբայրութեան, որ դարերով իրենց նուիրուած այս Սրբարանին վրայ գիտցած է կազմակերպել իր Ուխտը և նշեցնել եղբայրութեան մեծ քարոզը բոլոր անոնց՝ որոնք արեան և գաղափարի եղբայրներ եղած են իրարու:

Աղօթենք որ անխախտ միայն միշտ այդ Ուխտը ինքն իր մէջ և մեր բովանդակ ազգին հետ, Ուխտ եղբայրութեան և սիրոյ, իբրեւ աստուածային վեհագոյն աւանդ մը՝ մեր Միաբանական, Գրիստոնէական և ազգային կեանքին, իբրեւ ոյժ և աղբիւր ամենայն բարեաց, Աստուծոյ փառքին և մեր նմաններու օգտին համար:

Ե.

ՔԱՆԱՍՑԵՂԾԱԿԱՆ

Ե Ր Ե Ք Ք Ո Յ Ր Ե Ր

Սեղանիս շուրջ կաղանդի, երեք փոքր եմ կանգնած,
Մին երգեհոն, մին ֆնար, երրորդն ալ վին մը ուսած,
Գիշերուան մէջն այդ խորհուրդ, երեք լոյսերու նման,
Հնչեցուցին երգն իրենց, մին միսէն գերազանց:

Մին՝ անգամ մ'ալ թերթատեց էջերն անցած օրերուս,
Ու սեւ գիծերն ընդգծուած կարմիրներով՝ տուաւ ցոյց,
Յետոյ ուծգին հեկեկաց, փերեց սաւիղն իր աղուոր,
Ճակասն ափած ու տրտման, չխօսեցաւ ալ բնաւ:

Երկրորդն երգեց ներկայի երգը հեռոք, ֆրճաթոր,
Բացած մասեան մը առջիս օրէնքներու ոսկետող,
Ըսաւ ճամբադ է կոպնոս բայց դուն ֆալէ ֆաջօրէն,
Կեանքը բեռ մ'է պարտքերու շունք պէտք է հասուցուին:

Երրորդն հուծկու շարժումով, զոյգ մասեանները փակեց...
Ըրաւ զանոնք պատուանդան, թելը վինին պիւրկ լարեց,
Ու երգեց երգը վաղիւան, խորհրդաւոր անթափանց,
Նման գետի մ'հեռաւոր որուն ձայնն լոկ կը լսես:

Պ. Այրէս

Գ. ՄՈՒՇԵՆՅՈՒ

Մ Ե Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վրձին մը թաց կը սըրբէ արդ,
Այէն պասկեր խուցէս մաւած.
Սրբ մը ինչպէս դասարկ է ան,
Երազներէ այրիացած:

Եւ իմ հոգին թօւնած ծաղիկ,
Կը կըծկըսի ինքն իր վրայ,
Ինձ կը թըւի թէ կը մոռնամ,
Խորն ամայիին ինքզինքն անգամ:

Բայց կը շինուի աչեւրուս դէմ,
Մըշուի մէջ անարձագանգ,
Լոյսեր հագած, պասկեր մ'աղուոր
Իմ երազիս այնքան նըման:

Ձեռներուն մէջ բըռնած է ան,
Արիւնագիր սուրբ մագաղաթ,
Բառերն որուն ես զոց գիտեմ,
Իրմէն ինձի հրիսակուած:

Արցունքներուս հեղեղին ճակ,
Երբ կը կարդամ Դառերն հաս հաս՝
Ինձ կը քրտի թէ մինակ չեմ
Սենեակիս մէջ ամայացած:

Վրձին մ'աղուոր, հոգիին դէմ,
Կը լուսադրէ ուղի մ'անհուն
Խորին որուն կը բարձրանայ
Խաչն օրերուս թեւասարած:

ՕՇԱԿԱՆ ԱՖԵՂԱՅ

ԵԿԱՅ ԱՀԱ ՈՒ Կ'ԵՐԹԱՄ...

ՈՒՇԱՑԱԾ ՏՈՒՐՔ
ԿԻՒՐԵՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
ՊԱՅԾԱՌ ՑԻՇԱՑԱԿՆ

Եկայ ահա ու կ'երթամ, հոգիս զերդ ծով մ'ալեկոծ.
Կ'անցնիմ քէպէս ես հանգաւոս, բայց բորբոքում ես ճընոց:

Ըսի, խրմեմ սէր-գինի մինչեւ հոգիս յագեմայ,
Անմահական նեկսարին ու ան ծառաւ չըզըմայ:

Ըսի, նայիմ աստղերուն, ծաղիկներուն, կոյսերուն,
Հոգիս մինչեւ լիանայ,
Ու երբ երթայ ան հեռուն,
Աչիք ետեւ չըմըմայ:

Ք Ա Ռ Ե Ա Կ Ն Ե Ր

Անցեր եմ ես ցամաք ու ծով, եկեր հիմա հասեր հոս,
Հոգւոյս մէջ մերթ պայծառ արեւ, մերթ փոթորիկ ու փառս,
Հետեւեր եմ ձայնիդ ես միշտ եւ փրցնուեր եմ ամենուր,
Բայց չեմ գրեւ ըզեզ բըմաւ. սրտիս մէջ զանդ է քափուր:

(ԻՐԻԿՆԱՑԻՆ)

Աւիարհն անսահման տանաւ մ'է հիմա,
Եւ ես զարնուած, ես խեղճ փահանայ,
Եւ ես հըսկումի կեցած եմ ահա,
Նաւեկացին ալ շրթներուս վրայ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԲԱՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՌՈՒՐԱՊԻՏԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Ն Ա Խ Ա Ռ Ա Ն
ԱՌԱՋԻՆ ՍԻՒՆԱԿ

Երբ Վսեմ Անուն¹ թագաւորը Անուննադի-
նեբու², (եւ)
Ինլի³ Իշխանը Երկնքի և Երկրի,
Որոշէր Երկրի ճակատագրին,
Սահմանեցին Մարտուքին⁴ անդրանիկին
Խայի⁵
Իշխանութիւն բոլոր մարդկութեան վրայ,
Փառաւորեցին զայն Իկիկինեբու⁶ միջև,
Բարեւոն⁷ հռչակեցին իր (քաղաքին) վեհ
անունը,
Աշխարհածագեբու միջեւ պանծացուցին
զայն,
Անոր մէջ, իրեն տեական թագաւորութիւն
մը հաստատեցին,
Որուն հիմերը, ամուր են, երկնքի և երկրի
պէս.
Այդ ժամանակ, Անուն և Ինլի հռչակեցին
իմ անունը,
Թեւրկեւու ժողովուրդին բարօրութիւնը,
զիս՝ Համաւարապին⁸
Պատկառելի իշխանը, աստուածաժախը,
Արդարութիւնը շողացնելու համար երկրին
մէջ,
Ապիրատը և չարը անհետացնելու,
Որպէսզի հզօրը չի կարենայ ընկճել անզօրը
Սեւազլուխներու⁹ վերև, արև – աստուծոյ¹⁰
պէս ծագելու,
Եւ երկիրը լուսաւորելու.
Համաւարապին՝ հովիւը, Ինլիի կոչեալն
(եմ) ես,
Առատութիւն և ճոխութիւն դիզողը,
Մատակարարը ամէն ինչի, Նիփուր – Տու-
րանքի¹¹ համար,
Էքուրի¹² պատկառելի խնամակալը, կարող
թագաւորը,
Էրիտուն¹³ իր տեղը վերահաստատողը,

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ

Պիթ – Արսիմի¹⁴ պաշտամունքը մաքրագոր-
ծողը,
Հողմայոյդը չորս ծագեբու, Բարեւոնի ա-
նունը փառաւորողը,

Մարտուքին՝ իր տիրոջ սիրտը զուարթա-
ցնողը,
Որ, հանապազօր, կը գտնուի Էսանկիլայի¹⁵
մօտ.
Թագաւորութեան սերմը, զոր ծնաւ Սին¹⁶,
Ուր¹⁷ քաղաքը ճոխացնողը, բարեպաշտը,
աղեբարակուն,
Առատութիւն բերողը Էքիշուկալի¹⁸,
Իմաստութեան թագաւորը, հլու՝ հզօր Շա-
մաշին,
Սիփարի¹⁹ հիմը ամրացնողը, դաւաբազար-
գելով Այայի²⁰ հարսանեկան նշխարանը,
Էպապպար²¹ տաճարը ուրուագծողը, որ
երկնային բնակարանի մը հանգոյն է.
Շնորհալի հերոսը Լարսայի²², Էպապպարը
Նորդողը՝ իր օգնականին՝ Շամաշին համար.
Ուրուգը²³ կենդանացնող տէրը, առատու-
թեան ջուր հայթայթողը իր ժողովուրդին
համար,
Էաննայի²⁴ գագաթը բարձրացնողը,
Ճոխութիւն դիզողը, Անուի և Իշթարի²⁵
համար,
Երկրին պաշտպանութիւնը, հաւաքողը
ցրուած ժողովուրդը Իսինի²⁶,
Էկալմախ²⁷ տաճարը առատութեամբ ճո-
խացնողը.
Վիշապը թագաւորներու, հարազատ եղ-
բայրը Զապապպի²⁸,
Գիշ²⁹ քաղաքի բնակութիւնը ամրապնդողը,
Էմէթէ – Ուրսակը³⁰ շքեղութեամբ շրջապա-
տողը,
Իշթարի մեծ ծէսերը կարգաւորողը,
Քարսակ – զաւամայ³¹ տաճարին խնամակալը.
Պատուարը Թշնամիին դէմ,
Որուն, Էրան³² իր ընկերը, հասնիլ տուաւ
իր փափաքին,
Գութա³³ քաղաքը ճոխացնողը, չալլելով
ամէն ինչ Մէսլամի³⁴ համար.
Կատաղի գոմէշը, խեթկողը Թշնամին,
Թութուի³⁵ սիրելին, Պորսիբբա³⁶ քաղաքը
ցնծացնողը,
Պատկառելին, անխնջը՝ Էլիտայի³⁷ համար.
Աստուածը թագաւորներու, ընտելացած ի-
մաստութեամբ,
Ընդարձակողը Տիւպաթի³⁸ (պատկանող)
մշակեալ դաշտերը,
Շտեմարան ամբարողը յանդուգն Ուրաշին³⁹.
Տէրը, մականի և պսակի արժանի,

Ան, զոր իմաստուն Մաման⁴⁰ կատարեալ
ստեղծեց,
Հաստատողը Գէշի⁴¹ յատակագծերը, շուրջ-
լիով սրբագործուած ճաշեր,
Նինգուի⁴² համար.

Յոհնմը, կատարեալը, հեղինակը արօտա-
վայրերու և գուռերու,
Հակաշի⁴³ և Կիրոսի⁴⁴ համար.

Մեծ զոհեր հայթայթողը Էնիննուի⁴⁵.

Թշնամին ձերբակալողը, Թէլիթուի⁴⁶ սի-
րելին,

Կատարողը պատգամները Սուբալուի⁴⁷,

Իշթարի սիրտը զուարթացնողը.

Մաքուր իշխանը, որուն ձեռքի բարձրա-
ցումը⁴⁸ (աղօթքը) Ատատ⁴⁹ դիտէ,

Մեղմացնողը Ատատի սիրտը, մարտիկը

Պիթ-Գարգարայի⁵⁰ մէջ,

Անձանձիր կերպով յարգարեւոյժ, ինչ որ

վայել է, Էուկալիպի⁵¹ մէջ,

Կենսապարգեթագաւորը Ատապի⁵²,

Կարգաւորողը Էմախ⁵³ տաճարին.

Գերազանցը թագաւորներու, անմրցակից

մարտիկը,

ՅՈՐՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ

Ան որ Մաշգան⁵⁴-Շապրուի քաղաքին
կենքը պարգեւեց,

Մէլամը⁵⁵ առատութեամբ ողողողը.

Իմաստունը, հոգատարը,

Ան որ թափանցեց իմաստութեան խորքը,

Մալգաի⁵⁶ ժողովուրդը կարօտութեան մէջ

թեւակողը,

Իրենց բնակարանները առատութեան մէջ

հաստատողը

Էայի և Տամկալնունայի⁵⁷ համար.

Իր թագաւորութիւնը բարձրացնողները,

Յմիշտ նուիրագործուած ճաշեր հաստատեց.

Առաջինը թագաւորներու,

Եփրատի բնակութիւնները նուաճողը, իր

ստեղծողին՝ Տականի⁵⁸ զօրութեամբ,

Ան որ խնայեց Մերայի⁵⁹ ժողովուրդին, և

Թութուի,

Պատկառելի իշխանը, Իշթարի դէմքը պայ-

ծառացնողը,

Նինազուի⁶⁰ համար նուիրագործուած ճա-

շեր մատակարարողը,

Նեղութենէ իր ժողովուրդը ազատողը,

Իրենց արմատները, խաղաղութեամբ Բա-

բելոնի մէջ, հաստատողը.

Հովիւը ժողովուրդին, որուն արարքները

հաճելի են Իշթարին,

Իշթարը՝ Էուկալի⁶¹ մէջ զետեղողը, մէջ-

տեղը Աքքատի⁶² հրապարակին.

Օրէնք յայտնողը, ժողովուրդը արդարու-

թեամբ առաջնորդողը,

Աշուր⁶³ քաղաքին, իր աշխու պահպան

չիցունին վերագործնողը.

Մրճացողներու բերանը գոցողը,

Թագաւորը, որ Նինուէ⁶⁴ Էմամէսի⁶⁵ մէջ,

Իշթարի անունը փառաւորեց.

Պատկառելին, խոնարհը՝ մեծ աստուած-

ներու առջև,

Սուժուէլի⁶⁶ շառաւիղը, Սին-Մուպալ-

լիթի⁶⁷ քաջ ժառանգորդ զաւակը,

ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ՍԻՒՆԱԿ

Թագաւորութեան տեւական սերմը, զօրա-

ւոր թագաւորը,

Արեւ Բարելոնի, որ լոյսը ծագել կուտայ,

Սուժերի⁶⁸

Եւ Աքքատի⁶⁹ երկիրներուն վերև,

Թագաւորը, որուն կը հնազանդին աշխարհ-

քի չօրս ծագերը,

Իշթարի սիրելին եմ (եւ).

Երբ Մարտուք զրկեց զիս վարելու ժողո-

վուրդը արդարութեամբ,

Երկրին (ուղիղ) ճամբան սորվեցնելու՝

Հաստատեցի օրէնք և արգաւորութիւն լեզ-

ուովը երկրին,

(Անով) թեւարկելու ժողովուրդին բարօրու-

թիւնը,

Այն ատեն (օրինադրեցի)

?

Ն Օ Թ Ե Ր

1. Աքքատական Պանթէոնին՝ գերագոյն
աստուածն էր՝ Անուն. Ուլիպիական Ջեւսի
հանգիստութեամբ, աստուածը՝ Երկնքնե-
րու, հայրը՝ թագաւորը՝ աստուածը՝ աս-
տուածներու: Սուժերական ծագումով իր
անունը կրկնակ նշանակութիւն մը կը ներ-
կայացնէր, առաջինը՝ «An», աքքատ.՝ «Sha-
mu» «Երկինք» իմաստով, երկրորդը՝ «Din-
gir», աքքատ.՝ «Ilu» «աստուած»: «E-AN-
NA» «Երկինքի տաճար» կոչումով իր տա-
ճարը, Uruk քաղաքին մէջ կը գտնուէր,
ուր «Inanna» զիցուհւոյն հետ կը պաշ-
տուէր: Վաթսուն էր իր թիւը, աքքատա-
կան սրբական չափազիտութեան մէջ, վաթ-
սնային (sexagesimal) դրութեան կատարեալ
թուանշանը:

2. Մեր. այս արձանագրութեան մէջ,
Անունի հետեւորդ՝ ստորին աստուածներու

խմբակը կը ներկայացնեն՝ Անուննագինները:

3. Ճամաքի և Փոթորիկի աստուածը գերազանցապէս: Սոււմ. «E-Kur-ra» «Էկւրան տաճարը» յորջորջումով իր տաճարը, կը բարձրանար, Nippurի՝ այժմիայն Նուֆար քաղաքին մէջ: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 97-98:

4. Բարեկունի աստուածը, և բարելահան կայսրութեան ազգային աստուածը, Համուրապեան շրջանին, առուելաբար. որդին էր «Ea» աստուածոյ, և ամուսինը Sarpanit գիցուհու: Սոււմ. «E-sag-il» «Բարձր գլխով տաճար» կը կոչուէր իր տաճարը Բարեկունի մէջ: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 99:

5. Զուրի և Իմաստութեան աստուածը: Սոււմ. «E-a» «Զուրի տաճար» կը նշանակէր, և սոււմ. «En-Ki» «Երկրի իշխանը» կ'որակուէր նաև, Հայրն էր Մարտուքի. հարաւային Բաբելոն՝ Eriduի՝ այժմու Abu-Shahreini մէջ կը գտնուէր իր պաշտամունքին կեդրոնավայրը, E-ab-zu տաճարով:

6. Մեր այս արձանագրութեան մէջ, Enlil աստուածոյ հետեւորդ՝ ստորին աստուածներու խմբակը կը ներկայացնեն՝ Իկիկինները:

7. Համուրապեան շրջանէն սկսեալ, մայրաքաղաքը Բաբելոնստանի, Եփրատի վրայ, հիւսիսային Քաղզէաստանի մէջ, սոււմ. «E-sag-il» «Բարձր գլխով տաճար» իր Մարտուք աստուածոյ տաճարով:

8. Ամուսական հարստութեան վեցերորդ և նշանաւորագոյն թագաւորը՝ Ն. Ք. 1792-1750 իշխանութեան տարիներու շարքով մը: Մանրամասնօրէն, տես ներածութիւնը, «Ժամանակը» խորագրին տակ, Սիոն ամսագիր, 1952, Նոյեմ. - Դեկտ., էջ 306-7:

9. Սոււմ. «Sag-gig-ga» «Անագլուխ», առ հասարակ, մարդ-արարածը մատնանշող յետ-սուժերեան արտայայտութիւնն էր:

10. Արդարութիւնը և Իրաւունքը խորհրդանշող՝ Շամաշ աստուածն էր, ամուսինը Ayaի. քան էր իր սրբազան թուական արժէքը, և տարուան եօթներորդ ամիսը՝ Թիշրիթը, իրեն յատկացուած: Սոււմ. «E-babbar» «Ծագող արեւի տաճար» իր տաճարը, կը բարձրանար Sippaի մէջ՝ հիւսիսային Բաբելոն, այժմու Abu Habbah: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 96-97:

11. Սոււմ. «Dur-an-ki», «Կապը եր-

կնքի և երկրի», աքքատ. «markas shame u irsitim» սուժերական անունն էր Nippur քաղաքի, ուր, Enlil աստուածոյ տաճարը կը գտնուէր, սոււմ. «E-Kur» «Էկւրան տաճար» կոչուածով:

12. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

13. Այսօրուան Abu-Shahreine Եփրատի գետաբերանին՝ պարսկական ծովածոցին մէջ գետեղուած, ատենով:

14. Սոււմ. «E-ab-zu» «Վիհի տաճար» Ea աստուածոյ տաճարն էր, Eriduի մէջ:

15. Սոււմ. «E-sag-il» «Բարձր գլխով տաճար» Մարտուք աստուածոյ տաճարն էր Բաբելոնի մէջ:

16. Լուսին - աստուած էր Singe, հայրը Shamashի, և զաւակը Enlilի. ամուսինն էր Ningal գիցուհու: Սուր մէջ՝ հարաւային Բաբելոն, այժմու El-Mukajjar, սոււմ. E-gish-shir-gal կամ E-gish-nu-gal «Մեծ լոյսի տաճար» կը նշանակուէր: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 98:

17. Այսօրուայ El-Mukajjar, պարսկական ծովածոցին մէջ, Եփրատի գետաբերանին՝ գետեղուած, ատենով:

18. Տես տասնըվեցերորդ ծանօթութիւնը:

19. Այժմու Abu-Habbah՝ հիւսիսային Բաբելոն, ուր Shamash և իր ամուսինը Ajaի ձօնուած սոււմ. «E-babbar» «Ծագող արեւի տաճար» կը բարձրանար:

20. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

21. Տես տասնըիններորդ ծանօթութիւնը:

22. Այժմու Senkereh՝ հարաւային Բաբելոն, Shamashի նուիրուած սոււմ. E-babbar տաճարով. Ս. Գրական Սեկլասարն էր Ծնն. 14, 19: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 96:

23. Այժմու Warka՝, Եփրատի գետաբերանին՝ հարաւային Բաբելոնի մէջ գետեղուած. Ս. Գրական Որէգն էր, Ծնն. 10, 10: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 96: Հին մատենագիրներու Օրխոյն է:

24. Սոււմ. «E-an-na» «Երկնքի տաճար» Urukի մէջ Anou աստուածոյ տաճարն էր:

25. Թէ Սիրոյ և Թէ Պատերազմի գիցուհին էր Իշթարը: Մանրամասնօրէն տես Սիոն ամսագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 98:

26. Հարաւային Բաբելոնի մէջ, Nip-

purh հարաւը գտնուող քաղաք մը, պաշտատեղին Ninkarak աստուծոյ, սոււմ. «E-gal-Mah» «Վեհ Սրբարան» տաճարով:

27. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

28. Ninurtaի կերպարանք մը Kesh քաղաքի, սոււմ. E-mete-ur-sag տաճարին մէջ պաշտուած:

29. Արդի Tell-el-ohéimիրն էր, հիւսիս-արեւելքը Բաբելոնի:

30. Տես քսանութեան կողմից ծանօթութիւնը:

31. Սոււմ. «Har-sag-kalama» «Երկրին լեռը» Keshի մէջ, Իշթար դիցուհւոյ տաճարն էր:

32. Ժանտահարութեան և պատերազմի աստուածը, զոհիքի աստուած՝ Nergalի հետ նոյնացուած, յաճախ. Kuthaի մէջ՝ հիւսիսային Բաբելոն, արդի Tell-Ibrahim, Meslam կը կոչուէր իր տաճարը:

33. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

34. Տես երեսուներկուրորդ ծանօթութիւնը:

35. Մարտուք աստուծոյ տիտղոսներէն մին, հոս, սակայն, իր զաւակին՝ Nabouh՝ զիրի և զրազանութեան աստուծոյ կ'ազնաբնուի, սոււմ. «E-zi-da» «Արդարութեան տաճար» իր տաճարով, Borsippaի մէջ:

36. Բաբելոնի հարաւակողմը գտնուող քաղաք մը:

37. Տես երեսունհինգերորդ ծանօթութիւնը:

38. Borsippaի մօտ քաղաք մը, 'Urash աստուծոյ պաշտատեղին:

39. Ninurtaի կերպարանք մը, պաշտուած Dilbatի մէջ:

40. Կեդրոնական Բաբելոն՝ Lagashի մօտ, Keshի մէջ պաշտուած դիցուհի մը, իբրեւ Nintu ճանչցուած նաեւ:

41. Արդի Tell-Hammamը, Lagashի հարաւակողմը և պաշտատեղին Nintu և Mama դիցուհիներուն:

42. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

43. Արդի Telloն և Girsuն, կեդրոնական Բաբելոնի մէջ քոյր քաղաքներ էին, Ningirsuի ձօնուած, սոււմ. «E-nin-nu» «Յիսուսի տաճար» ու:

44. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

45. Տես քսանութեան կողմից ծանօթութիւնը:

46. Ինաննայ դիցուհիին տիտղոսներէն մին:

47. Տակաւին չի նոյնացուած քաղաք մը Բաբելոնի մէջ:

48. Աքքատ. ni-ish qa-ti «Ձեռքի բարձրացում» փոխաբերական արտայայտութիւն մըն է Աքքադ. բառի փոխարէն:

49. Անձրեւի, որոտումի աստուածը, Մանրամանուրէն տես Սիոն մամագիր, 1952, Ապրիլ, էջ 98-99:

50. Տակաւին չի նոյնացուած քաղաք մը:

51. Adad աստուծոյ տաճարն էր Պիթ-Գարգարայի մէջ:

52. Քաղաք մը կեդրոնական Բաբելոնի մէջ, արդի Bismaya՝. Mahն էր իր դիցուհին, սոււմ. E-mah իր «Եքեղ տաճար» ու:

53. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

54. Adabի մօտակայքը գտնուող քաղաք մը, արդի Dshidre:

55. Տես երեսուներկուրորդ ծանօթութիւնը:

56. Միջին Եփրատի վրայ քաղաք մը, հաւանաբար Eab և Damgainunnaի պաշտատեղին:

57. Սոււմ. «Dam-gal-nun-na» «Մեծ ամուսինը բարձեալին (Աջուհի)» Մարտուք աստուծոյ մայրն էր, կը կոչուէր նաեւ Damkina:

58. Ս. Գրական Դազոնն էր, 1 Մնաց. 10, ¹⁰. Հատ կանուխէն Միջագետք ներմուծուած՝ հարաւ-արաբական հունտի աստուած մըն էր:

59. Mera և Tutul, Միջին Եփրատի վրայ երկու քաղաքներ:

60. Բժշկութեան աստուածն էր, Eshnunnaի E-sikil տաճարին մէջ պաշտուած:

61. Աքքատի մէջ, Իշթար դիցուհիի սրբարանը:

62. Մեծ Սարկոնի կողմէ, իբրեւ իր մայրաքաղաքը հիմնուած, հիւսիսային Բաբելոնի մէջ:

63. Ասորեստանի անունն է, իր հին մայրաքաղաքին նաեւ, արդի Qala't shergateը, Վերին Տիգրիսի վրայ, և յորշորումը միաժամանակ հին համանուն ազգային աստուծոյ:

64. Վերին Տիգրիսի վրայ, Վերջին մայրաքաղաքը Ասորեստանի, արդի Kouyounjike, Ինաննայ դիցուհիի ձօնուած E-mesmes տաճարով:

65. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

66. Հին Բաբելական արքայացիին երկրորդ թագաւորը:

67. Աքքատ. «Sin muballit» «Սին (աս-

“ՀԱՅ ԲՈՒՍԱՇԽԱՐՀ”

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԳՈՐԾԻՍ ՎՐԱՅ

Մասնապատճուրկից. Բուսնապատճուրկից.

— Մարդկային ազգի կրօնքներու ծագումնային պատմութիւնը և փոխոտփայութիւնը ընել հոս որքան մեր նիւթէն դուրս է, նոյնքան և մեր հասողութենէն վեր բան մըն է: Մեր ըսելիքը և ընելիքը պարզ ակնարկ մը միայն պիտի ըլլայ, ցոյց տալու համար թէ Մարդկութիւնը իր մանուկ հասակին մէջ ինչպէս որ Բնութեան Ձորս տարերքը և անոնցմէ անոնցեալ բնական երևոյթները, ինչպէս նաև Կապուտուրճէրն ու անոր վրայ թաւալող Արեգական գունաւորը, Լուսինը, այլ Մոլորակներն ու Աստղերը իր պաշտաման առարկան ըլնելու պաշտօն հարկանք է անոնց. չէ մօռցեր բաժին մ'ալ հանել ծառոց ու բոյսերուն: Եւ ինչո՞ւ բոյսերուն հանդէպ բնութեան միւս տարրերուն ըրածէն աւելին չընէր, քանի որ անոնք նախնական տարրերը կազմեցին իր առօրեայ սնանութիւն, աճումին, զարգացումին. իր սնունդին պէս՝ բոյսերէն առաւ Մարդ իր ցաւերուն, հիւանդութիւններուն դեղն ու դարմանք. սպիղանին ու բալասանը: Բուսականութիւնը իր ակնապարար տեսքովը, խորհրդաւոր երեւոյթովը բնութեան միւս տարրերէն աւելի առինքնաց զՄարդ: Փայլակին, որոտումին, փոթորիկին ու կայծակին պաշտամունքը եթէ համեմատութեան դնենք Մովսէսի հիմնած ահեղասատու կրօնքին հետ,

տուած) կենսագործած է», Համմուրապիի հօր անունն էր:

68. Բարեւոյնը մատնանշող հասարակաց անուններ էին՝ Սուսերը և Աքքատը, առաջինը անոր հարաւային մասը կը կազմէր, իսկ երկրորդը, հիւսիսայինը: Մարաբամանօրէն տես Սիոն ամսագիրը, 1952, Ապրիլ, էջ 96:

69. Տես նախորդ ծանօթութիւնը:

ԱՆՈՒՇԱՄԱՆ ԱՐՂ. ՋՂՋԱՆԵԱՆ (Շարունակելի՝ 2)

բուսոց և ծառոց պաշտամունքը Բրիստոսագիր Սիրոյ կրօնքին կը մօտենայ աւելի: Մանենք հնոյն բոլորագգերու կրօնքի պատմութեանը մէջ, պիտի տեսնենք որ ծառերն ու ծառաստանները, հացն ու պտուղները անոնց պաշտամունքի առարկան եղեր են: Նախածնողք, ըստ Աստուածաշունչ գրոց պատմութեան, Կենաց ծառին առջև է որ զիրար կը գտնեն. այդ ծառին բարձունքէն օձին բերնովը — այդ ծառին մէջ բնակեալ ոգիէն — կ'ընդունին պատգամ: Աստուած ինքզինք կը յայտնէր շատ անգամներ Կադնիի և Մորենիներու մէջէն, ինչպէս Արարահամու և Մովսէսի երեւցաւ: Նախնական մարդոց համար անտառները բնականութեք էին ոգիներու, և սրբաշան կը համարուէին և մեծ զգուշութիւններով կը մօտենային հոն: Յոյնք և Հռոմայեցիք սրբաշան համարուած ծառոց հելլերէ շինուած պսակներով կը զարդարէին յաղթականներուն ճակատը. իրենց սրբաշան տարին Յրկրագործական համայնքի տարին էր, և տոներ սահմանած էին ցանքի, բերքի, հունձքի, այգեկութքի. և բուսականութեան իւրաքանչիւր բաժնին առանձինն աստուածներ ունէին. Սատուրնոս վար ու ցանքի. Միլվա՝ անտառի. Մէրկա մինչև հատիկներուն բուսնելուն հսկող էր. Սէզզէտիա բուսած հատիկներուն. Տուսիլիսա շտեմարանաց պահպանէն էր: Հայ Հեթանոսական կրօնքին մէջ ալ բուսապաշտութիւնը իր տեղը ունեցեր է: Արմաւիրի մօտ Արմենակայ տնկած հսկայ սօսինբուռ անտառը մեր Հայկազուն նախահարց Տաճարն էր, ուր կ'երթային յուսա և երկրպագունքի, և գուշակութիւններ ու համայնքիւններ ընելու անոնց մէջէն փող կովերու սաստկութենէն ու հանգարտութենէն և տեւրեոց սօսափրկներէն: Բարտին ալ ի մեղ պաշտօն մատուցուած ծառերէն եղեր է. այդու և դէք մտանէին և ի մարդկանէ երկրպագութիւն ընդունէին՝ ու Շնորհաւին ներսէս իր թղթիւք կը խրատէ Արեւորդիները՝ զգրարթ ծառն մի աւելի պատուէք քան զՈւռն և Կաղամախին և զայլ ի ծառոց և մի կարծէք թէ փայտ խալիս Բրիստոսի բարտի էր: Դարձեալ Արեւորդիներուն համար նուիրական հին Սինծը, Եղրդակը և այլ նման բոյսեր որոնց ծաղիկները զգէմա իւրեանց շրջիցուցած էին

ընդգծեմ արեգականն ու ու Դ. Սալաձորեցի
ալ ասկէ ներշնչուելով երգեր է .

«Սիննն, Իրիցուկն ու Եղգակն կու ըսպա-
սեն Արեւորդուն
«Նոցա երամն ուրիս է, կը օրջիկ զօրն հետ
Արեւուն» :

Բուսապաշտութեան և ծառապաշտութեան
մասին բժշկարանք են որ աւելի մանրա-
մասն տեղեկութիւններ կուտան մեզի . Լօշ-
տակը, Մարտատակը, Համապիւղը, Երն-
ջան և մանաւանդ խաչափայտը սրբազ-
նացեալ բոյսերէն են և ասոնց ոչ միայն
բուժական յատկութիւններ վերադրուած
են այլ և Գերբնական ոյժ և հրաշքով զօ-
րութիւններ . և զօրս քաղել հանելու հա-
մար մաշտոցական յատուկ արարողութիւն-
ներ, ընթերցմունքներ ու առանձին աղօթք-
ներ կը սահմանեն, ինչպէս նաև զասոնք
քաղելու որոշեալ օրեր . Արեգակը, Հու-
սինը և միւս մօլորակք ալ ունին իրենց
նուիրեալ բոյսեր . և որոնց կը վերադրուին
քիմիական առաքալեալ զօրութիւններ :

Բուսապաշտական մնացորդ մեր ժողո-
վուրդին մէջ . — Մեր Ազգային կեանքի ու
պատմութեան շատ մը կողմերուն հետ Հայ
Հեթանոսական կրօնքի . պատմութիւնն ու
փիլիսոփայութիւնը դեռ չէ ուսումնասիր-
ուած . Մեր ժողովուրդը սակայն, հաւա-
տարիմ աւանդապահը իր նախնեաց ապ-
րած կեանքին, բուսապաշտութենէն ալ
շատ մը բաներ պահեր է սովորութիւննե-
րու, նախապաշարունակութեան և Քրիստոնէա-
կան ու Եկեղեցական Տօներու ձեւին տակ .
Համառօտիւ թուենք .

Սերմօրհնէմք . — Տէր Ամենակալը հօրը
մտած օրը (*) այսինքն Մեծ պահօց առաջին
օրը գիւղացիք արմտիքի ու ընդելիկաց
սերմնացուներէն մէյմէկ ամանով Եկեղեցի
կը տանին, խորանին ետև կը դնեն : Տէր
Ամենակալը հորէն ելած օրը Եկեղեցական
մեծահանդէս արարողութիւն կը կատարուի .
գիւղացիք, այր, կին, մանուկ, հարս, աղ-
ջիկ տոնական զգեստներ . հագած կուգան

(*) Մանսէ Թագաւոր Լէօթից՝ ապաշխարելու
համար 40 օր քաղ հօր մը փորեց, հոն իլաւ և
«Տէր Ամենակալ» աղօթքը ըսու, մինչև 40 օր .
Ամէն օր մէկ մէկ սաք վեր կը բարձրանար հորին
խորութիւնը . անակն որ քառասներորդ օրը
դուռն ելած էր և իրեն մեղքերը ներուած էին .
Աղաւաքից առաջին օրը Եկեղեցին այդ աղօթ-
քը «կուր» Տէր ամենակալը հօր իլաւ կ'ըսուի, և
վերջընթեր ուրբաթուն վերջնալը՝ Հոնէ ելա :

Եկեղեցի . Գահանայք զպիրներուն և սար-
կաւազներուն հետ խորանին ետևէ սերմ-
ցուի ամանները Ատոնան կը բերին, ան-
դաստան և օրհնութիւն կը կատարեն և մա-
նաւորապէս Սերմնացանի առակը կը կար-
դան, յետոյ ամէն մարդ իր ամանը առնե-
լով, կը տանի սերմնացունի մէջը կը խառ-
նէ : Միւս օրը լուծք կ'ելի և ցանել կը
սկսին :

Մառգարդար Տանկունակ Տեկիւնէկ
Ալակոն . — Մաղկազարդի Տօնը Մառգա-
րդար և Տաճկունակ անուններով կը կոչուի .
Եօզկաթի հայախօս գիւղերը, Ուսուներթի,
Ինչպէս նաև ի Զարսնճագ և Հայաստանի
շատ մը կողմերը Մաղկազարդի առաւօ-
տուն երիտասարդք և պատանիք, մանա-
ւանդ ան տարուան նորապսակ փեսաները
գոյնզգոյն ներկուած ու նաշխուած դալար
ուրիշ Տանկունակներ ի ձեռին կը խոնոխ
Եկեղեցիին առջև, կամ բակը, և հոն կը
սկսին Տանկունակի կոխ մը, կը զարնեն
իրարու Տանկունակներուն, մինչև որ բո-
լորին ալ կոտրի . որոնց որ Տանկունակը
տոկայ ու չկոտրի, անոնք յաղթական կը
համարուին, յետոյ մանուկներ այդ կոտր-
տուքներէն մէկ մէկ ճիւղ առնելով կը
տանին տուն և այն օրուան ճահխին կամ
թուռիին կրակին մէջ կը ձգեն : Այսին
Հովտի և Կիլիկիան գիւղերն ալ Մաղկա-
զարդի առաւօտուն նորապսակ փեսաներ
զարկալ ուռններէ արակունճանք (նաշխուն
կոն, ոստ) առած Եկեղեցի կ'երթան . ալա-
կունճային ճիւղերուն վրայ մոմեր վառած
կը կենան . Եկեղեցին աւարտելէն վերջ մա-
նուկներ կուգան, կը կոտրեն ճիւղերէն ու
տուն կը տանին : Ի Սվազ ալ Մաղկազարդի
օրը կը յօտեն ուռններ կամ կը տնկեն .
Իսկ մանուկներ դալար ճիւղերէն փողեր և
սուրիչներ կը հանեն ու կը զուարճանան :

Պուլպալակն Խունճակուրու . — Գար-
նան անձրևները երբ ուշանան, հունճքերը
նեղանան, ու երաշտը տիրել սկսի, մա-
նուկներն եօթը երդիքէ մէյմէկ բուս խոտ
առնելով անիւի մը մէջ կը դնեն . ցախաւե-
լին կոթէն ալ ձող կը անցնելով վարս լաթ
մը կը ձգեն, ու դռնէ դուռ պտըտելով
կ'երգեն .

«Պուլպալակն եկեր է,
Եւրէ Եալիկ հագեր է .
Փեթկին ետև կայներ է ,

Կարմիր կովուն եղ կ'ուզէ՝
ձերմակ Մովուն ջուր կ'ուզէ,
Սեւ հաւուն հաւկիթ կ'ուզէ,
Փեթկիմ միջուն պղուր կ'ուզէ»:

Յետոյ աղօցմէն մին գլուխը կը ծռէ, ընկերները սեղմ գլխուն կը դնեն և սափորով ջուրը կը լեցնեն: Տանտիկինը գուրա կուգայ, հաւկիթ, իւթ, պղուր կուտայ: Հայաստանի ուրիշ կողմերը և ի վան Խունձակուլուն կը կոչուի պուպատիկներ և մանուկներու այս արարողութիւնը: Կ'ըսեն թէ Եւա տեսնելով որ իր մարդը Ադամ ամառուան շողէն կը նեղուի Տօլի թուփ մը անոր գլուխը փաթթեր և տօլով ջուր լեցուցեր գլխուն ու զովացուցելով: ասկէ մնացեր է մանուկներու այս սովորութիւնն ալ:

Վիճակ Համբարձում. — Համբարձման տօնին առջի օրը, արեւ դեռ մարը չէ տած, աղջիկները եօթը երդիքէ կամ արտէ եօթը տեսակ ծաղիկներ ու խոտեր և մանաւանդ ապէս վիճակ ծաղիկը կը քաղեն, եօթը աղբիւրէն ալ ջուր և մէկ մէկ խճ առնելով կը լեցնեն վիճակի կոնքին մէջ, ծաղիկներով ու խոտերով կը զարդարեն, իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներուն անուանով մէկ մէկ առարկայ կը ձգեն կոնքին մէջ ու դիւշերը աստղ կը դնեն — բացօդայ: Միւս օրը կանայք կը ժողուին. կոնքը մեծ հանդէսով մէջտեղ կը բերեն, անդրանիկ աղջկան կամ մանչու մը գլխուն վալա մը կը ձգեն. կանայք կարգով վիճակի մէկ մէկ քառակ կ'ըսեն, ամէն անգամուն առարկայ կը դուրս կը հանէ վիճակ հանդը:

Նորապսակ փեսային կամ, նոր զգեստ հագնողին գրպանը պճեղ մը սխտոր կը ձգեն որ աչիկ չգայ, ամուսնութեան թշնամի ոգին երէ չկապուի: Նորաշէնք տան մը աչքի զարնող բարձր մէկ կէտին խայծղանի մէջ թաթխուած մէկ քանի գլուխ սխտոր կը կախն: Կամ խայծղանով աղուած սեւ զընդիկ՝ փոքր սոպակովով մը: Փշատի ոստերէն մատի երկայնութեամբ ձեւելով, և մէկ ծալիւն ծակելով թելի մը վրայ կը շարեն եզին, գոմէշին, կովուն ճակատը կը կախն աչքի չգալու համար: — Գարունը երբ լուծը կ'ընէ ու երկրպագործը արտը կ'երթայ ցանել վարելու, իրիկունը վերադարձին եղներուն ճակատը ինչպէս նաև իր գլուխը կը զարդարէ բամբուով: խորձանայա՛ք, ձըն...

Ծաղիկներով: — Կանայք, հարս ու աղջկունք զարնան առաջին անգամ երբ գաշտ կ'ընեն ձնծաղիկներ փրցունելով աչքերնուն, ունքերնուն կը քսեն. «Բարով եւ կար, զարո՛ւն» ըսելով: Տղացիանը իրիկին սոխ մը անցնելով նորածինին գլխուն վերե կը դնէ որ Ալքը չմօտենայ: Սոխի սխտորի կողքը կը կրակը ձգելը մեղք ունի: Իսկ Ջէյթունցիք կը ձգեն որ Մատանան ճաթի: — Ընկոյզ տնկողը երիտասարդ կը մեռնի. առնէտին կամ ագուաւին ձմեռուան պաշարի համար պահած ընկուզէն է որ ընկուզենիւնը կը բուսնին: — Դաւար ճիւղեր, դաւար խոտ վառելը մեղք ունի: — Մառ կուրելը մարգապանութեան չափ մահացու մեղք է, կտորողը կը մեռնի: — Դզըլ — պաշի հարսներ, աղջիկներ կաղնիի նորածիլ բողբոջներ քթիւնուն կ'անցունեն իբրև քթանոց — քիթի օղ: — Գիւղերը Մարիամ մօր խոտէն աղացիկանին բարձին ներքե կը դնեն որ Ալքը չմօտենայ: — Փշատին կուտը արծաթապատել տալով մանուկներու գտակին դարդ կ'ընեն: Ջերմի, բորի, կապուտ հազի և այլ շատ հիւանդութեանց աղբիւրներ ու ջուրեր կան: Կարգացուել կ'երթան և 'աղբիւրին վերեի ծառին կամ ցախին՝ հիւանդին լաթեղէն կտոր մը կը կապեն: Սպանիկ չորցած կտոր հունտերէն մազկալի պէս կը շարեն թելի վրայ ու վաճառատունները կը կախն: — Տէրընտախին օրը Ջէյթունցիք երթիք ելլելով եօթը լեռներու կը նային և եօթը չամիշ կ'ուտեն, լիութեան, առատութեան նշանակ:

Մառ վախցնել. — Երբ պտղատու ծառ մը քանի մը տարի պտուղ չտայ, իրիկուն մը մէկ քանի հոգի կացին ի ձեռն աղմուկով պարտէզ կ'իջնեն, ծառին քով կ'երթան և կը սպառնան կտրել: Եւրի մէկը որ կանխաւ ծառին քով կեցած կ'ըլլայ, կը միջամտէ, կը միջնորդէ, կը խնդրէ որ խնայեն և ինք կ'երաշխաւորէ թէ աս տարի պտուղ պիտի տայ: Անպտուղ թղենիին առակն ալ Քրիստոս ասանկ սովորութեան մը տկնարկելով խօսած է՝ — Կ'ըսեն թէ Տիրամայրը Յիսուս որդին Նուրիկ տերեւներով խանձարեղեց, ուստի Ջէյթունցիք Մննդեան խթման օրը անպատճառ Նուրիկ կ'ուտեն: Ուրիշ տեղեր ալ և ի Սվազ քաջախով, սխտորով համեմուած Նուրիկ կը բաղկոր կ'ուտեն ի յիշատակ Քրիստոսի չար-

չարանաց ու քացախ տրուելուն։ — Խան-
ծառ գիւղին վերեւ Ս. Վառվառի ուխտին
գլուխը ժայռի մը մէջ դարաւոր Այոճենի
մը կայ, Նուիրական է և չին կտրեր. Թուրք
թէ հայ գլուղացիներ երկրւոյն մը կը յար-
գեն։ Թուրք մը փորձած է կտրել ու մե-
ռած է։ — Կորուստի մը ատեն փայտի մը
ծայրը դերձան մը կը կապեն «ստանին»
հունը կապեցին ըսելով. ու կորուստը նայիս
որ երեւան ելեր է։ Ճորանացիք ալ Ս. Ան-
տոնը ունին կորուստի համար։ — Թաղիստ
տղան ժամու 40 դգալով կը լողցնեն. ամէն
մէկ դգալովը ջուր առնելով տղուն գլուխն
ի վար կը լեցնեն։ Գերեզմանոցներէն մա-
տիտեղ և այլ աղցան չեն ժողվեր. կեն-
դանի ալ չեն արածեր։ Փայտի, մարխի
փցոր գետինը թողուլը մեղք է. ինչպէս
հացի փշրանք գետինն ձգելը։ — Մարխին
անգամ մը վառուած ծայրը թողուլ և միւս
ծայրէն վառելը մեղք է։ — Ծաղիկներու
անուններէն խել մը իգական անուններ ըն-
տրուած են. Վարդ, Վարդենի, Վարդի Թեր,
Վարդի Թուփ, Շուշան, Մանուսակ, Նու-
նուճար, Համասփիւ, Նեքիկի, Բամբոս,
Ջարբար, Ամբարաւ, Նուռ։ Արական ա-
նուններ են Վարդեղուց, Վարդեհ, Վար-
դեվար։ — Եկեղեցւոյ սեղանը, մանա-
ւանդ գիւղերը, կը զարդարեն Բամբոսի,
Անթառամի, Վարդի, Մանուշակի փուն-
ջերով։ — Եկեղեցւոյ խաչկաներուն մէջ
կը տեսնենք խաղողի ողկոյզ և նուռ։ —
Տես իր կարգին^(*) Խաչբուռ⁽¹⁾, Եղիկ ցո-
րեմ⁽²⁾։ — Գարունը ցանքերու կանանչ ա-
տենը խածաղ չեն ըներ, ցանքերը կը զայ-
րանան։ — Տան գլխաւոր սիւնէն կը կա-
խեն փունջ մը Անթառամ ծաղիկ։ Տես նաև
Տեփլիթի ծաղիկը⁽³⁾։ Կէս մը դիցաբանա-
կան աւանդութիւններ ալ կան բոյսերուն
վրայ. տես Լոստակ, Վարդ, Բամբոս, Սո-
սուն և Պայպուն, Բու Բուն և այլք։ Ան-
տուածածնայ Վերափոխման տոնին Հայաս-
տանեայց եկեղեցին կ'օրհնէ Արտերու և
Այգիներու նախախայրիք բերքը — ցո-
րեն, խաղող. Այգ շաբաթը խաղողի պոմֆ
ալ կ'ըսուի և մինչև խաղողը չ'օրհնուի չեն
ուտեր։ Կեռասն ալ դառն ունի։ Խաչի տոնը
յեւդական խնամքի կ'ըսուի։ Զատիկ,

Ծնունդի տօրհնէնքին քահանայն կ'օրհնէ
նաև տան թթխորը. Երբ մէկը ծեր կնոջ
մը նախախայրիք պտուղ, կանաչեղէն հը-
րամցնէ «կանանչն արևատ» ըսելով կ'օրհնէ։
Սոխի թարմ կանանչով չեն սուշեր, սով կը
պատահի։ Արագիւր Մարտի 9ին վերադառ-
նալուն ցորենի հասկ բերած ըլլայ, առա-
տութեան նշան է, չափութ բերէ՝ մահ, եր-
կաթ՝ պատերազմ. Եւ այլ բազում են այս-
պիսի նախապաշարմունքն և սովորութիւնք
բուսապաշտութեան մնացորդ։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՅԻԿԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 3)

(1) Խաչբուռ (Այիսի Հովիտ). — Տօրենի
ծեղերէ — հասկը վրան ծղօտ — հիւսուած
մօրուք-պիւր։ Արտինձողք հունձքը վեր-
ջանալու օրը արտը ծղօններէ խաչբուռ մը
կը հիւսեն, մանգաղին ծայրը անցուցած
խմբովին երգելով տուն կուգան, այդ օրը
տանտիկինը ընտիր կերակուրներ պատրաս-
տած կ'ըլլայ, սեղան կուտայ. մշակները
կ'ուտեն կը խմեն, Խաչբուռն ալ իրբէ հնձոց
առատութեան խորհրդանշան կը կարխեն
տան գլխաւոր սիւնէն։ Աւանդութիւն մը.
— Տանուտէրը օր մը արտը կ'երթայ ցանքը
աչքէ անցնելու։ Ատոր հասկերով խումբ
մը ծղօն՝ բուրդէն բարձրադիր, աչքին կը
զարնէ. Ականջ կը դնէ որ ասոնցմէ մէկը
կ'ըսէ որ՝ ես Եմէնէն Եկողին ճախպն եմ.
ուրիշ մը թէ՛ Ես ալ Հինտիստանէն Եկողին.
Աս հասկերին խաչբուռ մը կը հիւսէ, տունը
կը կախէ. տարիներ կ'անցնին, սովի տարի
մը տանուտէրը կը նայի որ հեռուէն սովա-
լուկ մարդ մը կուգայ. մարդը կը հասնի
թէ չէ ետէն ուրիշ մ'ալ. ուտելիք կ'ու-
զեն. տանուտէրը ամէն ինչ սպառել էր.
ինչ ընէ, պտօնի վրայ Խաչբուռը աչքին
կ'իյնայ, բայց կը յիշէ հասկերուն ըսածը.
Եկողներուն կը հարցնէ «Երտեղէն գալեր-
նին. մէկը Եմէնէն կուգամ կ'ըսէ, միւսը
Հինտիստանէն. Խաչբուռը կը ճմուռ, կ'ա-
ղայ, մալէք եփելով կը հրամցունէ եկող-
ներուն. այսպէս կը կատարուի հասկերուն
ըսածը։

(2) Եղիկ ցորեմ. Եղակոթ (Մուշ). — Հա-
տունցած ցորեն, հասկը դեռ բուրդովին է
կարմրած ու ցորենը տակաւին քիչ մը կա-
կուղ, կաթոտ վիճակը։ Այս վիճակին մէջ

(*) Կ. Գարեկանի «Հայ Բուսաբան»-ի չա-
աւարանային մասէն քաղուած։

ԼՈՆ ԲԱՅՐ

ՆԵՐՐՈՂԵԱՆ

Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՏՆ. ՍՐԱՊԻՈՆԻ ՈՒՐՀԱՅՅԵՅՈՑ

Ներբողեան ի վերայ մահուան տեսանք
Սրապիոնի որ եւ Գրիգոր Կարողիկոսի էջ-
միածնի Ուրհայեցոյ: Այբուբենիւ նառիւի,
եւ կրկին զանձիւի, եւ օտարիւի, ասացեալ
յառակերտէ նորուն Գրիգորի Վարդապետի
Կեսարացոյ, որ երեւ անգամ պատրիարք
նստաւ ի Կոստանդնուպոլիս եւ անդ բարե-
ցաւ ի Վապարայ:

Աստուծոյ և Յիսուսի Քրիստոսի նուաստ
ծառայ Գրիգոր սոսկ անուամբ վարդապետ,
կոչմամբ միայն և ոչ արդեամբք. որ և կո-
չեցեալ վերատեսուչ մայրաքաղաքին կե-
սարիայ: Առ ամենայն հաւատացեալսդ
Քրիստոսի, որ ի մայրաքաղաքն յԱմիթ,
վերատեսուչ և շնորհաբաշխ եպիսկոպո-
սաք, մեղաքահալի և շնորհազարդ քահա-
նայիցդ, սրբանունդ սարկաւազաքդ, և
աստուածատէր և բարեպաշտ ժողովրդ-
եանդ, Բ. եկեղեցւոյ քահանայից, և ժո-

խանձուած հասկերու խածղուած ցորինը:
Մանօք. — Քաղցրին գիւղացիք չոր խոտ,
փուշ են. քաղելով կը բռնկցեն, և խուր-
ձով ձեղը (ծղօտով հասկ) բոցբռնեն կը խա-
նեն, կը խածղեն. յետոյ հասկերը ապալի,
չալի մէջ մըշել-ճմռեկով՝ գեղջկական խիստ
համով աղանդեր մը կ'ըլլայ: Կաթով ալ
կ'եփեն, ու թնդամ մ'ալ համով ուտելիք
մը կ'ըլլայ: Հնձոց նախախալիքն է Նղիկը,
նուիրուած հնձոց աստուածուհւոյն: Մեր
կողմերը ֆիլիկ կ'ըսեն. Թուրքերէն Գարս
— խարման:

(³) Տեօվլէթի ծաղիկ (Ալիսի Հովիտ). —
Sedum. Եւս Գառնազմակիկ մեծ. երկար
ստեն թարմ կը մնայ. ալլիկներ կը քա-
ղեն գեռ ծաղիկը չբացած, տունը կը կա-
խեն, որուն որ առաջ ծաղկի, ան կանուխ
պիտի բաղդաւորի:

Կ. Գ.

ղովբողեան, երեսփոխաներուն, տանուտե-
րաց, խոհանարան, տղիվաթաւորաց, մե-
ծատանց և աղքատաց, մեծամեծաց և փո-
քունց, արանց և մեծաց (¹), ծերոց և տը-
ղայոց և ամենայն չափու հասակի, շնորհ
ընդ ձեզ և խաղաղութիւն յԱստուծոյ Հօրէ
և ի Տեսուչէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ և
ի Հոգւոյն կենարարէ, ամէն:

Բայց ծանիցէ խոհմութիւն ձեր ո՛վ
իմաստուն և երջանիկ հարք և եղբարք և
որդեակք իմ սիրեցեալք ի Տէր, զի թէպէ-
տեջ արժան էք օրհնութեան զի պարտ էք
մեզ յայտմ վայրի գրել ձեզ օրհնութիւնս
և շնորհակալութիւնս և ներբողեան[ս]
դրուատաբանս արժանաւորս որ և արժան
իսկ էք, ալ զի ոչ է ժամա օրհնութեան
երկարելոյ կամ դրուատի ուրախականի,
միայն թէ տրտմութեան և ուղբոյ:

Ձի յորժամ եհաս մեզ առ ի ձէնջ նա-
մակ դառնազոյն և բօթալից, համբաւ չա-
րագոյն և վշտալից, լուր տրտմագոյն և
սխալից, զրոյց տարժանագոյն արտա-
սալից, խօսք լաւագոյն և կսկծալից:

Եւ զարմանամ և ընդ այս թէ զհարդ
կարողացան մտօքն (²) այն զրեւ զգիրն
զայն մահալից, կամ թէ զհարդ ոչ այրե-
ցաւ քարտէզն յորում գրեցեալ ունէր ի
վերայ իւր գտառն կիզողական, կամ թէ
զհարդ ոչ թողացան ձեռք իմ յորժամ ըն-
կալ ձեռամբ գնամական զայն ցաւեցուցիչ,
կամ զհարդ ոչ կուրացան ձեռք (³) իմ,
յորժամ ընթերցայ դրանն զայն խոցոտիչ,
կամ զհարդ ոչ խըլացայ, յորժամ լւայ
զձայնն զայն վիրաւորիչ, կամ զհարդ ոչ
մեռայ յորժամ հարաւ յիս սուր համբաւոյս
մահացուցիչ: Բայց միայն պատահեց[ինք]
ինձ այսոքիկ:

Այլ իմ մըքացան,
Բերան իմ խցեցաւ,
Գլուխ իմ աղբիւս արտաու(ե)աց բխեցին,
Դրուց գլխարանաց սկարացան,
Երկամուց իմ ընդ մեջ կոտորեցան,
Զօրութիւն իմ հատաւ,
Էրակ սրբիս ջերմեանցն արեամբ կիզաւ,
Ընթացք իմ քիւրեցան,
Թոք իմ խոցոցեցան,

(¹) Թերեւս՝ կանանց:

(²) Մատուցէն:

(³) Հաւանաբար՝ աչք:

ժամանակ կենցաղոյս ինձ դառնացաւ,
 Իմաստութիւն յիմեմ հետացաւ,
 Լեզու իմ ի քիմս իմ կցեցաւ,
 Խորհուրդ իմ ցուեցաւ,
 Ծնաւոք իմ արտասոււոք բացան,
 Կեդրաւանք իմ այլազունեցան,
 Հեւք գլխոյ իմոյ խռովեցան,
 Զեւք իմ դողացան,
 Ղամբար տեսողականիս նսեմացաւ,
 Ճաշակելիք սրբի իմոյ նեծեցին,
 Մորք իմ յոսկերս իմ մածեաւ,
 Յոյս իմ ի կենաց հասաւ,
 Նեցուկ արիս անկեալ բեկեցաւ,
 Շրթունք իմ անաւածեցան,
 Ոսկեւք իմ տառապեցան,
 Զրնչիմս չընչեցան,
 Պարանոց իմ գլխակորեցան,
 Զիղք իմ բուլացան,
 Ռընգունք իմ գիմեցան,
 Սիրս իմ գելաւ,
 Վերագոյն մասն բանականիս անբանացաւ,
 Տընկականք տոբեցաւ, [ցաւ,
 Բամեալ մասունքն նորա ի գործոց խափանե-
 ծաւրմնականն հանդերձ ցանկականան լը-
 [քաւ,
 Իկրք չորեսին մարմնոյ բնութեանս խառ-
 Փառք իմ յերկինս լուծաւ, [նակեցան,
 Քուն հանգստեան յիմեմ բարձաւ:

*Այլ և այս ախարք և կիրք տիրեց[ին]
 ինձ վասն առաւել կսկծանաց և անմխիթար
 սրբոյ և անբժշկելի ցաւոց իմոց: Զի խա-
 ւար Թանձրամած պատեաց զիս առաւել
 քան զեզրկտականին, զի նոցայն վերա-
 ցաւ և իմս անվերանալի: Վասն որոյ պա-
 տահեցան ինձ կիրք այսպիսիք վշտագոյնք
 և եղէ այսպէս.*

Անաբեկեցայ, բանդագուեցայ, գլխա-
 կորեցայ, դրդուեցայ, երկեալ, զարհուրե-
 ցայ, երգիծեցայ, ընկրկեցայ, բախժեցայ,
 ժխորեցայ, ի մեաց բափեցայ, լալ, խելա-
 զարեցայ, ծորեցայ, կսկծեցայ, հալեցայ,
 ձանձուրացայ⁽⁴⁾, դերկացայ, ճղմեցայ, մեղ-
 կացայ, յիմարեցայ, նուաղեցայ, շիջայ,
 ուղղբացայ, չանարդեցայ, պարաւանդե-
 ցայ, ջախեցայ, ռամեցայ, սոսկացայ,
 վ..., տ..., բ...⁽⁵⁾, ցնդեցայ, լիւծեցայ,
 փարաւորեցայ⁽⁶⁾, փսմեցայ:

⁽⁴⁾ Զեռագիրն ունի՝ Զամձամացայ:

⁽⁵⁾ Դատարկ Թողուած է ձեռագրին մէջ:

⁽⁶⁾ Փաբատեցայ:

*Դարձեալ այլ իմն յերանակաւ ծանու-
 ցից զվշտակրութիւն Թշուառական անձին
 իմոյ, զի*

Աւխտեցայ առանց ցաւոյ,
 Բոցակիծեցայ առանց հրոյ,
 Դահալիծեցայ առանց ուրուք նենգելոյ,
 Դողացեալ սարսախս առանց ջերմոյ,
 Երեւեալ տեսանիմ առանց հողմոյ,
 Զրկեցայ առանց ուրուք յափեսակելոյ,
 Էդի բոչուն առանց քեւոց,
 Ըմբռնեցայ առանց օրտոյի,
 Թառամեցայ առանց հասանելոյ,
 Ժառանգակորոյս Գեղ առանց վասնելոյ⁽⁷⁾,
 Իսկապէս արբեցայ առանց գինոյ,
 Լալով լացի առանց հարկելոյ,
 Խորեականար եղի առանց արեւու,
 Մաղբ եղի առանց կասակելոյ,
 Կապեցայ առանց շորայի,
 Հարեալ խոցոնեցայ առանց նեքի,
 Զաղկեցայ առանց քրոյ,
 Դողեալ ընկղմեցայ առանց ծովու,
 Զմլեցայ առանց կոխելոյ,
 Մերկացայ առանց կողոպտելոյ,
 Յաղբեցայ առանց ախոյեանի,
 Նսեմացայ առանց գիւրդոյ,
 Տանբահարեցայ առանց կայծականց,
 Ուժացայ առանց ցրոյ,

Զարչարեցայ առանց տանջելոյ,
 Պաւարեցայ առանց բանի,
 Զարդեալ մանրեցայ առանց գաւազանի,
 Ռահակացայ⁽⁸⁾ առանց բախելոյ,
 Սալթագայ առանց ընթանալոյ,
 Վիրաւորեցայ առանց սրբոյ,
 Տերեւարափ եղի առանց ժամանակի,
 Բոցեցայ եւ մեռելոյ առանց աւուր մահուան
 Յամաբեցայ առանց խորեակի, [իմոյ,
 Իրւծեցայ առանց բիւնից,
 Փամաբեցայ առանց աղբատութեան,
 Քամաբեցայ առանց արհամարհողի:

*Վասն որոյ իբր հարցական դիմօք եղից
 զբանս առ ձեզ, ով սրբազան աշակերտա-
 կիցք իմ և ամենայն վշտակիցք մեր.*

Ո՛վ ասպնջականք իմ անցկալիք, -ասացեմ
 ինձ,
 Ո՛ւր է աղբիւրն յորդառատ, որ արբուցա-
 նեք զմեզ:

⁽⁷⁾ Զեռագիրն ունի՝ վտանելոյ:

⁽⁸⁾ Ռակայացայ:

Ով բարեկամք իմ բաղձալիք, բացալայեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե բուրվառն խնկալի, որ անուշահոտութամբն զմայլեցուցանեք զմեզ:
 Ով գործակիցք իմ զովելիք, գուշակեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե գլուխն մեր վեհագոյն, որ հոգւով կենդանագործեք զմեզ:
 Ով դասակիցք իմ դրուսեկիք, դուք ազդեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե դաստիարակն մեր, որ սիրով սնուցանեք զմեզ:
 Ով եղբարք իմ եղանկիք, երեսեցուցեք ինձ,
 Ո՞րք ե երկնանքն աւեգական, որ լուսաւորեք զմեզ:
 Ով զինուորակիցք իմ զուարթամիք, զոյց տուեք ինձ,
 Ո՞րք ե զեկն մեր, որ խոցոսեք զքեզամիս մեր:
 Ով երգակիցք իմ եռամեծք, ե[փ?]ոյք տուեք ինձ,
 Ո՞րք ե եռանելի ախոյեանն, որ հաւրակեք զհալառակորդն մեր:
 Ով բնկեք իմ բղձալիք, բնծայեցուցեք ինձ,
 Ո՞րք ե բնբերցասեք բերանն, որ ի նոյնն կրթեք զմեզ:
 Ով քախակիցք իմ քեմանք լուսոյ, քարզմանօրէն հասկացուցեք ինձ
 Ո՞րք ե քաղն մեր ընդելուզեալ զանազան հոգւոյն, որ պերճացուցանեք զմեզ:
 Ով ժառանգակիցք իմ ժիր մեակք, ժամանեցուցեք ինձ պատասխանի,
 Ո՞րք ե ժողովողն մեր, որ հաւաքեք ի համալսարանն իւր զմեզ:
 Ով իմ աչաց լոյս իմաստունք, իմացուցեք ինձ,
 Ո՞րք ե իմանալի լուսոյն ծագողն, որ արփիաւորեք զմեզ:
 Ով լծակիցք իմ լաւամիք, լսելի արարեք ինձ,
 Ո՞րք ե լուծանողն տարակուսանաց մեր, որ զհաւատսի մեկնութիւն յայտնեք մեր^(*):
 Ով խորհրդակիցք իմ խորիմացք, խելամուտ արարեք զիս,
 Ո՞րք ե խորոցն Աստուծոյ հազարապետն, որ առեալ ի նմանք բաշխեք մեզ:
 Ով ծառայակիցք իմ ծերամիք, ծանուցեք ինձ,
 Ո՞րք ե ծնողն մեր հոգեւոր, որ բազում երկամբք ծնաւ զմեզ:
 Ով կարգակիցք իմ կորովիք, կանխաձայնեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե կարգաւորիչն մեր, որ կանգ [ն]եալ հաստատեաց զմեզ:
 Ով հաւաքասք իմ հոգեւորք, հաւատասցեք ինձ,
 Ո՞րք ե հայրն մեր որդեսք, որ հայրախնամ սիրով դաստիարակեք զմեզ:
 Ով ձեռնտուք իմ ձիւրասեք, ձայնեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե ձրի բաշխողն իմաստից, որ զհոռեւորական հանճարս իմաստասիրեք մեզ:
 Ով ղեւեղզոնակիցք իմ ղաբամոտք, ղողակասեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե ղատազան մեր, որ շինեալ ամրացուցանեք զմեզ:
 Ով նահակիցք իմ նոխագոյնք, նառեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե նեմաւորս որքն, որ իբրեւ գուռ նորաբողբոջ յառաջ կած զմեզ:
 Ով մեծաւորք իմ, մատուցեք ինձ պատասխանի,
 Ո՞րք ե մեկնիչք աստուածաւունչ մաթնից, որ նովաւ վարժեք զմեզ:
 Ով յարակիցք իմ յոգնագեք, յայտնեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե յաղթաւոր սպառազեկն, որ վիրաւորեք զմեզիչն մեր:
 Ով նիգակակիցք իմ ներհմութ, նեանակեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե ներհուն հոռեւորք, որ զփիլիսոփայական իմաստ քերթողաբանեք մեզ:
 Ով տարայարք իմ տերգունաւորք, տարագրեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե տափիւղայն մեծագին, որ գիտութեամբ փարթամացուցանեք զմեզ:
 Ով ուսումնակիցք իմ ողջախոնք, ոգեցեք ինձ,
 Ո՞րք ե ոսկին Սովիեայ, որ հանճարիւ մեծացուցանեք զմեզ:
 Ով չարչարակիցք իմ չնախարհիկք,
 Ո՞րք ե չարափառաց կարկիչն, որ զուղղափառ հաւատսն հաստատեք ի մեզ:

(*) Մեզ?

Ով պարակիցք իմ պանծալիք, պատեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է պարծանքն մեր, որ ի վերայ պարանոցի բռնամեաց կացուցաներ զմեզ:
 Ով ջանակիցք իմ ջահաւորք, ջոկադեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է ջասագովն հաւատոյ, որ օրինաց վրեժխնդրութեան օրինակ լինէր մեզ:
 Ով ռոգոսակիցք իմ ռումանոսք, ռայեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է ռահրն հոմարտութեան, որ անսայթափելի ուղղէր զմեզ:
 Ով սննդակիցք իմ սիրելիք, ստուգեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է սեղանն ամենունակ, որ զհոգեւոր կերակուրն տայ մեզ:
 Ով վարժակիցք իմ վեհագոյնք, վիպեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է վարդապետն մեր հանճարեղ, որ անձանձիր ուսուցանէր զմեզ:
 Ով տնակիցք իմ տեղալիք, տեղեկացուցեք զիս,
 Ռ՞ւր է տերն մեր սիրելի, որ առատապէս լնոր զկարեւոր պիտոյս մեր:
 Ով բախակիցք իմ բամբ եղբարց, բաղնացուցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է բարունապետն մեր, որ ասուածապարզեւ բանիւ խրատէր զմեզ:
 Ով ցաւակիցք իմ ցանկալիք, ցուցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է ցնծութիւն մեր, որ մակացութեամբ տառից զուարեացուցանէր զմեզ:
 Ով լիւծակիցք իմ լիւսեամբ, լիւրանցուցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է լիւսեալ պսակն մեր ի քառանց պատուականաց, որ ի մէջ բազմաց համարձակու-
 Ով փիւզակիցք իմ փառաւորք, փարահեցեք ինձ, [թիւն բերէր մեզ]:
 Ռ՞ւր է փիլիսոփայն բազմուսում, որ զիմաստիցն կարն ջամբէր ի մեզ:
 Ով քաղաքակիցք իմ քաջաբանք, քերդոպաբանեցեք ինձ,
 Ռ՞ւր է քահանայապետն մեր արժանաւոր, որ զձողովոյն շնորհսն բաշխէր մեզ:

Ռ՞ւր է անմարմինն ի մարմնի,
 Միթէ ընդ անմարմինսն դասեցաւ:
 Ռ՞ւր է բանաւորաց ճովիւն,
 Միթէ առ Հովուապետն կոչեցաւ:
 Ռ՞ւր է զանձն անկողնապէսի,
 Միթէ ի մէջ կողոպտելով ի յերկինս զանձեցաւ:
 Ռ՞ւր է դէսն ասուածադիր նորոյս Իսրայէլի,
 Միթէ առ Դիսապետն ընթացեալ եղեւ, առ Այն որ նստի ի քերթէս եւ դիտէ յանդունդս:
 Ռ՞ւր է երկնագնացն ի մէջ երկրակոխցաս,
 Միթէ երկնայնոցն եղեւ ընթացակից:
 Ռ՞ւր է զուարթունն նիւթեղէն,
 Միթէ ընդ աննիւթ զուարթունսն կարգեցաւ:
 Ռ՞ւր է հրանելի հարց համաբասակն,
 Միթէ ի մէջ պալատեցաւ եւ առ սուրբ հայրապետն յաւելաւ:
 Ռ՞ւր է ընտրութեամբ ընկալեալն արժանապէս զաստիճանն առաջնորդական,
 Միթէ ընդ ընտրեալսն յառաջ քան զլինելն աշխարհի դասակարգեցաւ:
 Ռ՞ւր է քեւաւորեալն հաւատով եւ գործով,
 Միթէ քեւածեալ զօրութեամբ հոգոյն ի վեր քան զքեւաւորսն քեւաւ:
 Ռ՞ւր է ժառանգողն գահին հանրական,
 Միթէ վերին գահին արժանացեալ ի նոյն վերացաւ:
 Ռ՞ւր է իօխազն մեր հոգւով եւ սիրով,
 Միթէ առ իօխանասուն չուեց:
 Ռ՞ւր է լուսեղինաց համեմատն,
 Միթէ ի տեղուշ լուսոյ վերափոխեցաւ:
 Ռ՞ւր է խաչին Քրիստոսի բարձօղն,
 Միթէ առ խաչեալ Տէրն իւր հետեւեցաւ:

Ո՛ւր է ծառն աստուածասունկ,
 Միքէ յերկրէ խլեցաւ եւ ի յերկինս սնկեցաւ:
 Ո՛ւր է կառավարիչն երկրային մարմնեղինացս,
 Միքէ ի վեր քան զերկնային մարմինն ամբարձաւ:
 Ո՛ւր է հրեօտակն ի յերկրի,
 Միքէ ընդ երկնային հրեօտակն դասակարգեցաւ:
 Ո՛ւր է ձաւնաւոյն զինքն խոնարհ հոգով եւ սուրբ սրբիւ պատարագ ինքնանուէր,
 Միքէ ընդունողն այսմ ընծայիս առ ինքն ընկալաւ:
 Ո՛ւր է դավիկէն աստուածային կալիդացուցանողն եւ հերկողն խոսկանցեալ երկրիս բա-
 Միքէ առ կենդանասեւիլ չորեքկերպեան իմանալիսն համբարձաւ: [նականի,
 Ո՛ւր է նանապարհին նամարտութեան առաջնորդն,
 Միքէ անդառնալի գնացիւք ի նանապարհն կենաց ընթացաւ:
 Ո՛ւր է մտօ գլբերինն խորհողն ըստ առաքելոց,
 Միքէ հոգովն ի նոյն վերընթացաւ:
 Ո՛ւր է յաշորդն առաքելական աթոռոյն,
 Միքէ առ առաքելալն Քրիստոսի եղեւ կոչեալ:
 Ո՛ւր է ներինն մարդոյն անաղտ պահողն կուսական մարտութեամբ,
 Միքէ ընդ արփածին կուսից անմարմնոցն խառնեցաւ:
 Ո՛ւր է շնորհաց Հոգոյն բաշխողն,
 Միքէ առ շնորհասուն չոգաւ:
 Ո՛ւր է Որդւոյն Աստուծոյ բազմաշխարհ մտակն,
 Միքէ վասն վարձն տալոյ ի Տեառնէ ի վեր կոչեցաւ:
 Ո՛ւր է չնաշխարհիկն ի վեշ աշխարհի,
 Միքէ ի վերին աշխարհն եղեւ տեղափոխեալ:
 Ո՛ւր է պատգամացն Աստուծոյ մեզ բերողն,
 Միքէ առ պատգամասուն գնաց:
 Ո՛ւր է ջնարն քաղցրալուր հոգիաւորութ,
 Միքէ առ տարժողն իւր տարժեալ ի վեր բարձրացաւ:
 Ո՛ւր է ռամից ուսուցիչն,
 Միքէ ի ռամս անդրանկաց գրելոցն յերկինս համադասեցաւ:
 Ո՛ւր է սերոքէն հիւրեղէն,
 Միքէ առ անհիւր սերոքէն եղեւ հրաւիրեալ:
 Ո՛ւր է վկայեալն յամենայն բերանոյ ի բարիս,
 Միքէ ընդ վկայսն Քրիստոսի վերնապատուեցաւ:
 Ո՛ւր է տանն Աստուծոյ հաւատարիմ սնտն,
 Միքէ առ Տանուէրն հրաւիրեցաւ:
 Ո՛ւր է բաբունոյն նամարտի պատկերն,
 Միքէ առ նախաքիպն վերամբարձաւ:
 Ո՛ւր է ցանկալին հրեղինաց դասուց, որ հողանիւքեայ գոլով զնոցին վառս բռնեցաւ
 Միքէ ընդ նոսին համարուեցաւ: [ունէր յանձին,
 Ո՛ւր է լիւրթական աթոռն յորում հանգուցեալ էր կամքն աստուածային,
 Միքէ ի վերին աթոռոցն դասն մեծարեալ կոչեցաւ:
 Ո՛ւր է փողն աստուածային անաւորագոյ,
 Միքէ ընդ յարութեան փողագոյ դասուցն համակարգեցաւ:
 Ո՛ւր է քերթէն հողեղէն,
 Միքէ առ հրեղէն քերթէն նանապարհորդեաց:

Ձի թէպէտ այսպէս գիտեմք զնա ի մէջ հեռացեալ և հողով յերանելի կեանսն հետեւեալ, ի ստորնայնոցս ի վերինսն, ի յերկէս ի յերկինս, ի զգալեացս յիմանալիսն, ի մարմնաւորոցս ի յանմարմինսն, ի յանցաւորէս ի մշտնջենաւորսն, ի յապականացուէս ի յանապականն, ի չարչարանաց ի հանգիստսն, ի նեղութենէ ի յարգաբութիւն, ի տրտմութեանց յուրախութիւն, ի տխրութեանց ի ցնծութիւն, մինչև ի յարութիւն հասարակաց: Իսկ յայնժամ ապա ընդ այլոց համասեօց իւրոց առնու զկատարեալն անճառելի փառսն ի Քրիստոնէ Աստուծոյ մերոյ: Բայց մեք որբացեալքս և զրկեալքս ի նմանէ զինչ եղաք կամ թէ յինչ նմանեցաք, սուղ ինչ ասացաք ըստ ալիքստից տառից, միւս նա՝ մակին, որ գանձի վանգերով է:

Բայց աստանաւր եթէ հնոյն Իսրայէլի նմանեցուցուք զմեզ, այլ առաւել է թըլուառութիւնս մեր քան զնոցայն, զի ի նոցայն բարձեալ լինի Մովսէս և յաջորդէ թառաջնորդութիւնն նորա Յեսու: Բայց մերս ոչ նոյնպէս. զի բարձաւ ի մէջ մերն Մովսէս և ոչ ունիմք զՅեսու փոխանակ նորա: Համբարձաւ Եղիա և ոչ ունիմք զԵղիսէ կրկին ոգով նորա: Գնաց Սեղեկիա և ոչ զոյ մեզ Զօրաբարէլ: Ահայ Անտիոքոս, և ոչ ունիմք զՄատթիա: Ահայ պատերազմունք պատեալ զմեզ, և ոչ ունիմք ըզ՝ Մակարէ: Այժմ արեւաւորք արտաքս ի թանտաց և մարտք ի ներքուստ հերձուածողաց: Ահայ բաժանողք իբրև զԱրիս և ոչ ունիմք զՄեծն Աղեքսանդրոս: Ահայ հոգեմարտք և բարձաւ ի մէջ Աստուածաբանն: Ահա չարափառք իբրև զնեստորիոս և հեռացաւ ի մէջ ախոյեանն ուղղափառութեան կիւրղոս: Ահա երկատեսուղք իբրև զքաղկեդոնական և ոչ զոյ մեզ ջատագովի հաւատոյ քաջն Դիոսկորոս:

Բայց զի՞ երկարեցիք զբանս զի ոչ եմ բաւական կատարելապէս շարադրել զթըլուառութիւնս մեր, այլ թէ զարթնոյր մեզ մեծն Երեմիաս, զի նա կարողանայր ողբալ զմեզ արժանապէս, որպէս զհինն Իսրայէլ, կամ ի նորս որպէս զմեծն Մովսէս, և զԴաւիթ, որ աւաղեալ լային մեզ, որպէս զառաջին: Այլ զի համառօտեցիք ըզբանս մեր, զի մի յանախութիւն խօսից տաղտուութիւն լինի լսելեաց: Դարձեալ

ողբալն և լալն մեր ոչ թէ վասն նորա է, այլ վասն մեր որ զրկեցաք ի հայրենի վերակացութենէ նորա. այլ նա ոչ է ողբալի, զի ուսեալ եմք յաստուածաշունչ Գրոցն և ի սրբազան հարցն մեր յառաջնոց, ոչ անյուսաբար սուգ առնուլ ի վերայ նշնեցելոց որպէս զհեթանոսն որ ոչ ունին զյոյս յաւրութեան, այլ մեք յուսամք զյարութիւն մեռելոց որպէս առաք զառաւանաշնայն ի յարութեան Տեսառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի որպէս ասէ առաքեալն:

Մանաւանդ թէ զայնպիսի երանելի առն Աստուծոյ, և առաքինոյ երջանկի և արդարոյ պատուական մահն, ոչ թէ ողբալ, փափաքել այնպիսի մահուան, որպէս ասէ պատուական է առաջի Տեսառն մահ սրբոց իւրոց, կամ այն որ ասէ. հոգիք արդարոց ի ձեռին Աստուծոյ են: Բայց զձեզ և զմեզ որ տրտում եմք և տարակուսեալ եմք վասն զրկելոյ ի քաղցրութեան վարդապետութենէ և բարի վերակացութենէ, խնդրեմք ի միթարիւն Հագոյն Սբոյ միթարեմք զսիրտս մեր փարատելով զսուգ և զտրտմութիւն, և ուրախացանել զձեզ աստուածային հոգեւոր աւրախութեամբն. մանաւանդ արժանի արասցէ զձեզ ուղղափառ հաւատով և առաքինի վարուք վճարել զպոքեա կեանս ձեր, և յետ աստեացս ելանելոյ դասակից առնել ընդ երանելի հարսն մեր և ընդ նոսին վայելել զանճառելի փառսն և զանմահական կեանսն ի Յս. Բս. ի Տէր մեր որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն:

Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1042:

* *

Պատմական և գրական տեսակէտներէ միանգամայն չահեկան և արժէքաւոր այս Ներբողեանին մէջ Հ. Յ. Տաշեան աւելի «շատխօսութիւն» ուղած է տեսնել. մինչդեռ հոն կան ճառագայթներ, որոնք ևս աւելի կը պայծառացնեն Հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառութեան կորովի ախոյեան երկու հսկաներու, Սրապիոն Ուրայեցիի և Գրիգոր Կեսաբացիի, հոյակապ դէմքերը:

Հրատ. Ն. ԵՊՍ. ԵՊԱՄԱՆ

ՊԵՏԱԳՐԱԴԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ՍՊԱՆԻԱԳ ԵՒ ՅՐԱՆՍԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՎՐԱՅ, ՊԻՐԵՆԵԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՍՏՈՐՈՏԸ
ՀԱՅ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹԻ ՍԸ ՀԵՏԲԵՐԸ

Արժանթինեան Հանրապետութեան բազմացուցիչ գլխաւոր տարրերէն, Իտալացի եւ Սպանացի ազնուաբարոյ ազգերէն թէն շատ չեն դանդաղանուիր Վասգոներ (Vascones), որոնք Սպանիայէն հոս գաղթած, բայց եւ այնպէս իրենց մասնաւոր հայրենիքին՝ Vascongada-ը յատուկ նիստ ու կայք, բարձր, սովորութիւնները իրենց հետ հոս փոխադրած, կառչած իրենց աւանդութիւններուն, կը շարունակեն կենցաղ մը, կը պահեն իրենց լեռնցիկ մաքուր նկարագիրը ու սրտբացութիւնը: Այսպէսով մասնաշաղկապ երանգ մը կ'աւելցնեն ընդհանուր սպանականութեան մը վրայ որ տեղւոյն ազգաբնակչութեան սովորութիւններուն մօտէն հետեւող մը անպայման նկատի կ'առնէ:

Վասգոներու (Vascones) այդ հիմնալիւծէն առողջ եւ ինքնայատուկ նկարագիրն էր որ զիս մօտեցուց այդ տարրէն կարգ մը անձերու, որոնք անկեղծ բարեկամներ եւ ուղղամիտ զբոսիներ եղան: Այդպիսի լաւ բարեկամներէն մին՝ որ քիչ մըն ալ գրոցերոց է, իմ ուշադրութեանս յանձնեց զիրք մը ուր, ըստ իր բերանացի բացատրութեան, իրենց՝ Վասգոներու եւ մեր՝ հայերուս միջև ցեղային ազգականութիւն մը ըլլալը կը հաստատէր:

Այդ գիրքը եւ ըստ իր ըսածին, իրենք Վասգոներն ալ, մանաւանդ իր ծննդավայրի գիւղացիները, այդ բանին կը հաւատան եւ կ'ընդունին իրենց ազգականական կապերը հայերու հետ, եւ զանոնք կը նկատեն իրենց նախահայրերը:

Ուղեցի տեսնել վերոյիշեալ գիրքը ու հաւ ստորեւ կ'արտագրեմ մեզի հայերու հետաքրքրած մասերը, որոնք որքան ալ լուրջ ազգագրական փաստեր պիտի չնկատուին խստապահանջ քննադատներու կողմէ, բայց եւ այնպէս կայ նկատի առնուելիք կէտ

մը որ թէն աւանդական, կը խօսի յստակօրէն իրենց ծագման եւ նախնեաց անունով:

Յետոյ, կայ նաեւ մեր գիտածը. որքան մեծ նմանութիւն հայկական բարձրաւանդակի, Մեծ Հայքի, լեռնականներու գիւմազին, բարձրուն, կենցաղին, նկարագիրն եւ հոս իմ տեսած վասգոներուն գիւմազին, նկարագիրն, կենցաղին եւ բարձրուն միջև. հիշք միեւնոյն կէտերը իմ վասգոն բարեկամս ալ գիտած էր եւ կատարեալ համաձայն էինք:

Արդ, այն գիրքը ուր արձանագրուած է վասգոներու (Vascones) նախահայրերուն հայեր եղած ըլլալը, հետեւեալ խորագիրը ունի.

«El valle del Roncal» (Ռօնքալի հովիտը)
par Bernardo Estornés Lasa
estudiante (ուսումնասիրող)
Տպագրուած Zaragoza 1927ին
Tip. La Academica
Galo Ponte 3-5

Այս գիրքը կը պարունակէ Ռօնքալի հովտին, այսինքն Սպանիոյ եւ Յիւրանայի սահման Պիրենեան լեռներու, նախկին Նաւարիոյ թագաւորութեան, այժմու Նաւարիոյ նահանգին (Սպանիա) Բամբրօնայի գաւառ Vascongada-ի երկրին մէջ հովտին աշխարհագրա-պատմական տեղագրութիւնը, ինչպէս նաեւ այդ հովտի ժողովրդեան սովորութիւնները, ճարտարարուեստը, առեւտուրի կերպերը, հագուստ կապուստի նկարագրութիւնը, աւանդութիւնները եւ լեզուական մասնաշաղկապութիւնները: Ուսումնասիրողը, բանասիրական կատարեալ երկասիրութիւն մը տուած ըլլալու տենչով, այդ հովտի ժողովուրդին աւելորդապաշտական հաւատալիքներուն մասին ալ կը խօսի, ինչպէս նաեւ անուանի անձերու կենսագրութիւնը կուտայ: Այդ հովտի ժողովուրդին առանձնաշնորհութիւններէն կը խօսի, բազմաթիւ մասնաշաղկապ ծանօթութիւններու վրայ հիմնուած:

Ռօնքալի հովիտը ունի եօթը գիւղեր: Գլխաւոր գիւղին անունն է Իսապա օր կը նշանակէ ըստ տեղական բարբառի «նախահարց լոյս»: այս գիւղին հիմնադիր ցոյց կը տրուի Թուլպալ անունով ցեղապետ մը որ եղած է Հայերու առաջնորդը. այս գլխաւոր գիւղը Նաւարիայի թագաւորութեան

թագաւորանիստ քաղաքը եղած է ժամանակին:

Իսապա (Isaba) գիւղը կը կոչուի նաեւ Erronkari = երրօնքարի = արի (ari) մասնիկով վերջացող, որը տեղական Vascon բարբառով ալ կը նշանակէ արի, անալլայլ, օտարի լուծին և ոչ ալ ազդեցութեան չենթարկուող ժողովուրդ: Ըստ մեզի, արիական ցեղէն ժողովուրդ մը որ գիտցած է տարիներու ընթացքին պահել իր բարբառը, իր պարզ հաւատալիքները, իր սովորութիւնները և աւանդութիւնները, տալով ապացոյց տուելութեան, նախանձախնդրէն պահպանելով նահապետական կեանք մը, այդ կը նշանակէ որ ազնուական ցեղի մը արիւնն է որ կը հոսի իր երակներուն մէջ, պողպատէ հողի մը և հպարտ լեռնականներու հեշտալուր լեզու մը կը խօսի ու կը պահէ:

Հեղինակը հիացումով կը խօսի այդ հովտի ժողովուրդին զանազան արշաւանքներու զիմակալած ըլլալը «տալով ապացոյցը տուելու ժողովուրդի մը»:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏՆՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Հիմնուած արխիւներու, պատմաբաններու, ձեռագիրներու, ժողովրդային աւանդովէպերու, հաւատալիքներու, երգերու և սովորութիւններու վրայ:

1427ին պատահած հրդեհ մը Իսապա գիւղին եկեղեցիին մէջ պահուած արխիւը կը փճացնէ, ու հոս կը սկսի աւանդախառն պատմութիւնը: Ծողովրդային աւանդութեան համաձայն, Նոյ նահապետի տղուն Յարեթի թոռ՝ Թուպալ որ կը բնակէր Հայաստանի մէջ Բաբելոնի աշտարակի շինութեան ժամանակ, յառաջացած լեզուական խառնակութենէն յետոյ, կուգայ այս հովիտը, իր հետեորդներով: Գիրքին հեղինակը հետեալ կերպով կը շարունակէ. «Այս Թուպալ Յարեթի թոռը կը կոչուէր Արիթոռ (արդեօք Հայթոռ) որ պասքերէն կը նշանակէ պապեցու հայր, կը մեկնի հայերու հետ և բնակութիւն կը հաստատէ աբեմտեան Եւրոպայի հողերուն վրայ, բաւական տարիներ Կովկաս ձեռքով կը, կը շարունակէ իր ճամբան դէպի Արեւմուտք, Կալիան (այսինքն Յրանս), կ'անցնի Պիրենեան լեռները և կը մտնէ Սպանիոյ Նաւարա նահանգը»:

«Կայ մեծ նմանութիւններ պասքերու երկրի անուաններուն և Հայաստանի անուններուն միջև: Արարատը Հայաստանի մէջ այն լեռն է որուն գագաթին վրայ կը կարծուի թէ հանգչեցաւ Նոյնան տապանը: Նմանապէս՝ Նավարայի մէջ ներկայիս գտնուող այն լեռը որ կը կոչուի Արալար: Հոս կայ նաեւ Աքսարէս գետը. նաեւ Հայաստանի մէջ Արաքս՝ գետը: Կորպէժա (?) Վասկոնկատայի մէջ. Կորպէժա՝ նաեւ Հայաստանի մէջ:

«Բաբելոնի Հէրրերիաս, Կուրուստայի մէջ (պասքերու երկրին մէկ գաւառակին անունը). նաեւ Հայաստանի մէջ Բաբելոնի Հէրրերիասը:

«Թուալէա, հինաւուրց Թուպէլան որ Թուպալէն յառաջ կուգայ:

«Նօէկան, Նավարայի գիւղերէն մէկուն անունն է որ հիմնուած է ի պատիւ Նոյ Նահապետի երբ ան Սպանիա այցելեց, իր Թուալ Թուպալի:

«Թպէրօ անունն է ուրիշ գիւղի մը որ այդպէս կը կոչուի Թուպալի մէկ որդւոյն Իպերոյի բնակութեան վայր եղած ըլլալուն:

«Ի վերջոյ պէտք է նշենք որ Իսապայի մէջ կայ ճամբար մը որ կը կոչուի Էրմինեա (Ermine), Armenia որ պացոյց մըն է Հայաստանի հետ ունեցած յարաբերութեան (առնչութեան): Այս ճամբան որ Իսապայի մէջէն կ'անցնի, կը կոչուի այդ քաղաքին առաջին բնակիչներուն՝ հայերուն անունով:

Հեղինակը հոս զանազան լատին պատմաբան կրօնաւորներու վկայութիւնները կը մէջբերէ, որոնք ամէնքն ալ կը հաստատեն Թուպալին և իր հետեորդ հայերու Պիրենեան լեռները անցնելով՝ Բամբուս քաղաքի շուրջ, Թոնքալի հովտին մէջ բնակութիւն հաստատելին (Abulens, Don Rodrigio, Don Garcia de Góngora եւայլն), և կը շարունակէ ըսելով թէ ներկայիս իրենց բարբառը և տարազը իրենց ծագումին ապացոյցներն են: Եւ իսկապէս վերոյիշեալ գիրքի կողքին վրայ նկարուած կնոջ մը և տղամարդու մը՝ հագուստ կապուստը հայկականի խիստ մօտ տարազներ են. մանաւանդ կնոջական տարազը:

Հեղինակը կ'ամօքնէ ըսելով. «Նաեւ հետաքրքրական է որ Թոնքալի հովտը ունի նահապետի որդիներուն թիւին հաւասար գիւղեր, թիւով եօթը հատ, և ամէն

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՀԵՌԱԳԻՐ Ս. ԵԶՄԻԱԾՆԵՆ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Ս. Գեորգ Մրբազմագոյն կարողիկոսը Ս. Էջմիածնէն յոյժ իր հեռագրովը, Նոր Յարւոյ եւ Ս. Եմեղեան ձօնին տօնիով, Հայրապետական օրհնաթիւնները եւ անկեղծ սէրը կը դրկէ Գեոր. Յեղապահ Մրբազմա՛ն Հօր, Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ համայն Յօդադանքի մեր սիրեցեալ ժողովուրդին: Վեհափառ Հայրապետը կը մարդէ Յկեղեցւոյ եւ Միաբանութեան բարգաւաճութիւն եւ յառաջդիմութիւն, ինչպէս նաեւ ժողովրդեան ալ արեւշտօտութիւն:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 4 Յուն. — Ս. Պատարագը Ս. Յարուսեան Տաճարի մեր Ռ. Գաղաթընայի վերնամասերան մէջ մատոյց՝ Նոյ. Տ. Վաչէ Աբբ. Յովսէփեան:

մէկ զինչ հինուց ներկայացուած էր փայլուն աստղով մը: Իսկ ամենէն կարեւոր վաւերաթուղթը հետեւեալն է. ըստ հեղինակին, Թոնքալի հովտին արխիւներուն մէջ կայ ազգամական հին վաւերագիր մը որ կ'ըսէ. «Անոնց հերոսական գործունէութիւնները կը սկսին Թուպալի եւ Հայոց ժաւանակէն, երբ Թոնքալցիները կը գործածեն իբրեւ խորհրդանիշ եօթը աստղեր, մինչև Դաւիթի ժամանակը երբ կ'առնեն եօթը ալիքեր կամ աղեղներ պատերազմի մը հաւանքը, եւ անոնցմով եւ քարեղով կը շահին պատերազմը (Պիոս Ա. պապին — 11րդ պապ Ս. Պետրոսէն վերջ — ըսածին համեմատ) եւ զանոնք կը պահեն մինչև Յիսուս Քրիստոսի գալուստը, երբ իբրեւ խորհրդանիշ եւ զինանշան կ'առնեն Յիսուսի անունը»:

Ահա թէ ինչ առասպալաբխառն աւանդութեան մը մէջընթացները կան Պատմութեան երկրին մէկ հովտին վրայ գրուած տեղաւորական—ազգագրական երկասիրութեան մը մէջ, որը ես ալ իմ կարգին ուշագրութեանը կը յանձնեմ մեր բանիմաց բնասէրներուն ուսումնասիրութեան:

Գ. Արեւ

ՏՕՔԹ. Գ. Օ. ԳԱՆՈՒՍՏԵԱՆ

Կէսօրէ վերջ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, յետ երեկոյեան ժամերգութեան, կատարուեցաւ Ս. Դաւիթ մարգարէին եւ Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսապետի նախատօնը. Գեոր. Տեղապահ Մրբազման Հայրը կը նախագահէր, մեծվայելուչ հանդիսաւորութեամբ կատարուող այս արարողութեան: Մայր Տաճարը ունէր տօնական օրերու յատուկ հարկերաւոր մեծ ու փոքր կանթեղներու հանդերձանքը, Արարողութեան աւարտին, Միաբանութիւնը ՎՊԵՆԵԳԵՔ զՏէր շարականի երգեցողութեամբ բարձրացաւ պատարագարան:

● Բշ. 5 Յուն. — Մերցն՝ Դաւիթ մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղայր առաւելոյն: Զանգիւնար Ս. Պատարագը Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ մատոյց Գեոր. Տ. Նորայր Եպս. Պողոսարեան, Երկսեւ զորաց դասը, Գեոր. Տ. Ռուբէն Աբբ. Եպս. Ղեկավարութեամբ կ'երգէր Եկմալեանէ զանաւորուած բազմաման Ս. Պատարագը: Ժամաբար Մրբազմանը շէյար մերձէն առաջ խօսեցաւ քաղաք մը պանծացնելով Ս. Աթուռայ առաջին եպիսկոպոսին տօնը, եւ ըսաւ. — Վերջաց Յակոբեանց Տաճարը այսօր պայծառ հանդերձանքով կը սկսի տօնախմբել Քրիստոսեան եկեղեցիին մեծ Եւրբերը: Այդ սուրբերու շարքին այսօր կը տօնենք Դաւիթ մարգարէն ու Յակոբոս արդար առաքեալը, Դաւիթ՝ Քրիստոսի նախնիքներուն է՛ն հոյակապ զէմքերէն մէկն էր. Իսկ Յակոբոս առաքեալ Անոր անմիջական յաջորդներէն մէկը:

Դաւիթ, յատկապէս ընտրեալը Աստուծոյ, հաստատեց իսրայէլի ժողովուրդը աւետեաց երկրին մէջ, Իսր երկրին մէջ կերտուեցաւ Դաւիթի քաղաքը եւ զարձաւ մայրաքաղաքը Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդին, Հոս երկրպագեցին, եւ հոս զանեցին հրեաները իրենց Աստուծոյ: Տաճարին մէջ երգուած երգերը Դաւիթ մարգարէն յօրինեց: Անոնք բիւքցան իր շրջներէն եւ իր անկեղծ հօդինեւս մինչև այսօր կը երկնաւին ու կ'երգուին անոր դրած սաղմոսները բոլոր եկեղեցիներուս մէջ: Այդ սաղմոսները խօսկալուութիւններ են մեր Տէրով հետ. անոնք քաղցը են եւ յուզիչ: Ու մանաւանդ այդ սաղմոսներուն մէջ է որ Աստուած իր պատգամները կուտայ մարդկութեան:

Դաւիթ միաժամանակ բանաստեղծ ու մարգարէ կը դառնայ, սուրբ մը ոչ միայն հրեիցի ալ եւ Քրիստոսեաներուն, — նոր իսրայէլին:

Վարդ օրքան իմ ապակեանք ըլլայ, կրնայ զղչումով որբել իմ սեղեքերը, ու տակաւ բարձրանալով մեղանշական կեանքէն իբրեւ տիպար մը կը կանգնէ Մարգարութեան առջև: Ով որ կ'ապշխարէ ու կ'աղօթէ, անոր համար այդեւս սեղեք չի մնար, Ասոր համար է որ մենք կը կոչենք զինք Աստուածահայր: Ան՝ մեր Փրկիչն նախահայրերէն մին եղաւ:

Վերկրորդ անձնաւորութիւնը Նոյն սերունդէն է զարձաւ, որ Նոր Իսրայէլի պատմութեան մէջ իբրեւ մեծ զէմք մը կը կենայ զարեւուն զինաց:

վառնդի մեծ դէմքերը — կ'ըսեն — իրենց մեծ գործունէութիւններովը դարբեր կ'արձաճանան:

Աննի ինքզինքին պարտադրած ծանր պատիժներով աշխատած է որ իր մարմինը արձաճանան: Իսկ, հողին զօրացնէ աւայկալիտով հանելի ըլլալ Ատուածոյ: Գեղեցկօրէն նկարագրուած է Յայր-մաւուրքին մէջ թէ ինչպէս Արդար Առաքեալը տեւապէս ազօրքի կենալէն ծնունկերը յոյնեցուցած էր:

Աննի իր արեան գինով կը խոստովանի ճշմարտութիւնը ու կը կենայ Հին ու Նոր Խորայէլի միապաճան կէտին վրայ:

Աննի ամենէն աւելի ներկայանալի դէմքն է առաքեալներուն մէջ. Բարձառու, գիտուն որ յաւիտեանքի կը կառավարէ ու կ'ազդէ առաքեալներն ու առաջին Քրիստոնէաները: Անոր դէմքը կը հառազայթէ ոչ միայն Երուսաղէմի մէջ այլ ի սփիւռս աշխարհի: Ժողովուրդը ներշնչուած անոր կուս անհատականութենէն, կամ նկարագրէն, անոր տուած ազդեցութեամբ կը խանդավառուի ու կը հետեւի Քրիստոնէան նոր կրօնքին: Անաւտիկ, այս մեծ դէմքը Յակոբոս առաքեալն է որ կը դառնայ յաշորդը Քրիստոսի ու անոր առաջին Աթոռակից որ ճշմարտօրէն կը հսկուէ իր ժողովուրդը:

Անտուածոյ շնորհով այս մեծ աւախապատէ Աթոռը շնորհուած է Հայոց ազգին: Առաքելական այդ զանգերն միջոցաւ է որ հայկական այս փոքրիկ զանգովը կրցաս ինքզինքը ազատել ծանր փորձանքներէ:

Հայ ժողովուրդը տուաւ իր արեան տուրքը իր կրցածէն աւելի, որպէսզի միշտ պայծառ վառի իր հաւատքին յայրը: Հայատոսնի մէջ է անկէ զուրս մեր հաւատքը հանապաղ պահանջեց մենէ որ արցունքով տեւականացնէք զայն ու աշխուժուի զայնքը դէպի հանդերձեալ կենեք:

Երուսաղէմի առաջին առաքեալին որ պատրիարքին տօնին առիթով, աւանդաբար այսօր կը կատարուէ այս Աթոռին բարոյ հանգուցեալ պատրիարքներու հոգեհանգիտը: Այս Աթոռը բարոյ արդէտներուն ալ ընթացքին կրցած է ինքզինքը տեւականացնել, զի այս Աթոռին վրայ, Յակոբոս առաքեալը բարեխոս եղած է մեզի:

Անտուած հաստատուն պահէ այս Աթոռը որպէսզի ան կարենայ իր պարտականութիւնը յանձնել իր կատարելի Ազգին ու Եկեղեցիին հանդէպ:

Յանա միջոցէի, Ս. Թադէոսեան Տաճարին մէջ զարթնալ պաշտօնեցաւ նախակայ Ս. Ստեփանոսի նախատեսակը: Հանդիսապետն էր Գեր. Տեղապահ Սրբազանը:

● Գլ. 6 Թու. — Մերոյն Սեփիանոսի Գալաթիան: Այսօր ըլլալով նաեւ տօնը Ս. Աթոռոյն բարեշնորհ արկղաւանդներուն և ուրարակիւններուն, առաւօտեան ժամերգութեան ընթացքին տեղի տեւեցաւ իրենց յատուկ հանդիսութիւնը, որ տեւեց շփոթ ի բարձունքէն մինչև Ս. Պատարագի տեղը: Օրուան բարձրագոյն վարդապետներն էին Հոգ. Տ. Միլուտոն Վրդ. Կրճիկեան և Հոգ. Տ. Հայկապետ Վրդ. Պայրամեան: Մայր Տաճարի Ս. Ստեփանոս մատրան համանուն սեղանին վրայ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագը: Ժամարան էր Հոգ. Տ. Վարդապետ Արդ. Գա. պարանձեան:

Երեկոյեան՝ վարդապետաց Թաղամասին մէջ պտղաւորեալ մը պատրաստուած էր վարդապետներու և արեւադէրու կողմէ՝ իրենց կրտսեր եղբայրներու — ասորկաւազներուն — ի պատիւ: Զուարթ մթնոլորտի մը մէջ եղան երկուստեք ճառեր և սիրալիւր արտայայտութիւններ:

Գրիշերի ժառանգ. վարժարանի ճաշաբարին մէջ ևս սեղան մը տրուած էր զարթնալ ասորկաւազաց տօնին առթիւ, ներկայ էին վարժարանի տեսուչը՝ Հոգ. Տ. Հայկապետ Վրդ. Աբրահամեան, օրուան բարձրագոյն վարդապետներ, վարժարանի Ե. Ընծայարանի հոգեւոր ուսուցիչ վարժապետներ և այլք: Հոգ. Տեառնը և վարդապետներ կարգաւ խօսք առնելով անդրադարձան մեծ սուրբին, կենեքին և դիւցապեան կան վախճանին մասին:

● Դ. 7 Թու. — Երեկոյեան ժամերգութեան մէջ վերջ Ս. Թադէոսեան Մայր Տաճարին մէջ հանդիսաւորապէս պաշտօնեցաւ Ս. Պողոսի և Պետրոսի զխիւստ առաքելոց նախատօնը, Գեր. Տ. Սուրեն Սպ. Քեմահանեանի նախադասութեամբ:

● Ե. 8 Թու. — Մերոյ առաւելոց Պողոսի և Պետրոսի: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը, Մայր Տաճարի Ս. Պողոս-Պետրոսի ձեռնադրել մատրան մէջ մատուցը՝ Հոգ. Տ. Զաւէն Արդ. Ջինիլեան: Ս. Պատարագի ընթացքին Հաղորդութեան Ս. Թ. վարժարանի Մանկապարտեզի երկուս աշակերտութիւնը:

● Բ. 9 Թու. — Կէտօրէ վերջ, Ս. Թադէոսեան Մայր Տաճարին մէջ չգեղ հանդիսաւորութեամբ մը պաշտօնեցան Սրբոց Որդեաց Որտման, Թադէոսի Գիւղարի և Թովանուն: Աստուածաբան Աւետարանիչն նախատօնը: Արարողութեանց իր նախադասը Գեր. Տեղապահ Սրբազան Հայրը:

● Ե. 10 Թու. — Մերոյ Որդեաց Որտման: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Ս. Գիւղարի մատրան մէջ մատուցը՝ Գեր. Տեղապահ Սրբազան և Զարդեց օրուայ տօնին շուրջ: (Տե՛ս էջ 5): Գեթ, պատարագի Սրբազանին կը սպասարկէին Անթի. լիսեյն հիւրաբար քաղաքս դռնուող Հոգ. Տ. Եսէն Վրդ. և Հոգ. Տ. Վալէ Արդ. Գեր. Տ. Ռուբեն Սրբազան կը զեկամարէր Եկամեանի քառածանց պատարագը: Յաւարտ Ս. Պատարագի, կատարուեցաւ մեծահանգստ Թափօր՝ մատակցութեամբ Գեր. Սրբազան Եպիսկոպոսաց, Հոգ. վարդապետաց, Բար. Սարկաւազաց և ուսանողութեան, նախադասութեամբ Գեր. Տեղապահ Սրբազան Հոր որ ի ձեռին ունէր Ս. Խաչափայտի ճաննալազեղ մատունը: Թափօրը՝ Մայր Տաճարին մէջ

յետ երեցս շըման, կանգ առաւ Եկեղեցւոյ մեծ տառետին մէջ ուր երգուեցաւ ճէր ողորմեայ վարդապետ հայրերու և զպիւրեղու փոխադարձ երգապարտութեամբ, Տպաւորիլ այս արարողութիւնը վերջացաւ Գեր. Տեղապահ շոր պահպանելով, որմէ ետք Միաբանութիւն ու ժողովուրդ թափօրով բարձրացան պատկերաբար, ուր Գեր. Տեղապահ Սրբազանը օրհնութեան իր խօսքերէն յետոյ բաժնեց օրհնութեան նշխարներ:

● Կիր. 11 Յուն. — Ս. Պատարագը Ս. Լինչուակապետաց Եկեղեցւոյ մէջ մատոյց՝ Նոգ. Տ. Ջաւն Արդ. Չինչինեան, Գարդեղեց Նոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան: Պատարագի ընթացքին Հաղաթուեցան Ս. Թարգմանչաց վարժարանի նախակրթեանի աշակերտութիւնը:

● Դի. 14 Յուն. — Կողմեղ (ըստ Հին Տումարի). Ս. Պատարագը՝ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ մատոյց Անթիլիաթի Միաբաններէն Նոգ. Տ. Շահէ Արդ. Անէմեան, որ հիւրաբար կը գտնուի Ս. Աթոռ Պետարո Ս. Պատարագի յաջորդութեանը Օրհնեցէք զՏէր շարականի երեքեցողութեամբ բարձրացան պատրիարքարան, Միաբանութեան կը հետեւէր ժողովուրդի հոծ բազմութիւնը: Գեր. Տեղապահ Սրբազանը շնորհաւորեց ներկաներուն Նոր Տարին և բոլոր ու լեզուական օրհան մեղի պարտադրած աւարտութեան, ցաւ ի սիրտ կ'ընտէր զժողովուրդ տարի մը անցնցիկք: Գիտաբ. անո՞վ որ անցնող տարին մեր այստեղուն վրայ արցունքներ կ'սփռէ. բայց բարեպախտաբար մեր հոգին մնաց անյողող, վառելի դիմադրողական իր աւժով Հայ Հոգին ազամանդ է... Ասոր փառսը՝ մեր ամբողջ պատմութիւնը կրնայ սեպուիլ: Զակատամարտներ կրնանք կորսնցնել, սակայն հոգով կը մնանք յաղթական: Եւ սակայն այսօր, հաճախակի ժամանակի պէտքերով զօտարութեանց, մենք կեցած Նոր Տարուի սեմին և Նոր Տարւոյ բացած արշալոյսին մէջ մեր հոգին ինքզինքը զօրացած կը զգայ, իր ընթացքը ընելու՝ ղէպի լուսաւոր և երջանիկ ապագան: Ապա, Գեր. Սրբազանը, առաջնորդական ուղիւրութեան համամայն, բաշխեց Միաբանութեան և ժողովուրդին մէկական նարինչ:

● Կիր. 18 Յուն. — Ճրագալոյց Ս. Եմեղեան եւ Աստուայայեմութեան՝ Կէօօրէ առաջ ժամը 9ին, Գեր. Տեղապահ Սրբազանը, ի զուտ Միաբանութեան և առաջնորդական օսկիւնու հանդերձանքով բարապաններէ, Հ. Մ. Բ. Մ. Ի. Ե. Ս. Ի. Ե. Ն. Զ. Բ. Միաբան, ինչպէս նաև Ս. Թ. վարժարանի սեփականներէն և արհեստներէն՝ հանդիսաւորապէս մեկնեցաւ Ս. Յակոբեանց մայրավանքէն դէպի Ս. Առտաւածածնայ դուռը, ուր թափօրականք կը տեղաւորուէին ինքնավարժերու մէջ, ճամայ ելլելու համար դէպի Բեթղեմի:

Ժամը 11ին թափօրը մուտք դարձեց Բեթղեմի մէջ Ս. Եմեղեան հրապարակին վրայ դիմաւորեցաւ տեղւոյն կառավարական կազմէն, Բեթղեմի մեր վանքի Նոգ. Տեղեւն ու Միաբանութիւնէն: Քաղաքին մեծ հրապարակը լցեցան

էր հայ և օտարազգի հոծ բազմութեամբ: Թափօրը յամբնթաց սկսեալ յառաջանալ մեծ հրապարակէն դէպի Ս. Եմեղեան Եկեղեցւոյ դուռէն, ճարտարից մեծ շարականի երեքեցողութեամբ, ու անկէ ալ Բեթղեմի մեր վանքի տեսչարանը, ուր քաղաքին ապահուար անձերն ու հիւրերը առաւուսաբուեցան: Մինչ վարը Միաբանութեան ինքնաշարժեալ ընկերացող հետեւ զինուորներն ու աստիկանները տալալան կը օգտակէին ու տոնական օրը աւետող զանգերը խորհրդաւոր զօղանչներով կը լեցնէին մըթնաւորտը:

Ժամը 2ին շարականի թափօր կայ Բեթղեմի Ս. Եմեղեան տաճարին մէջ: Դարձեալ կը հնչէին մեր Հայկազունի զանգերը, ու քիչ յետոյ Գեր. Տեղապահ Սրբազան Հայրը, ի զուտ Միաբանութեան, զգեստաւորեալ կ'առաջնորդուի Ս. Եմեղեան Այրը: Թափօր արարողութենէն ետք՝ թափօրը կը բարձրանայ տաճարին հայապատկան մասը, ուր յետ երեկոյեան ժամերգութեան և ճաշուս ընթերցուածներու, ճրագալոյցի հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատոյց՝ Անթիլիաթի Միաբաններէն հիւրաբար Ս. Քաղաքը գտնուող Գեր. Տ. Գնէլ Ս. Վրդ. Ճէրէնեան: Ապա կատարուեցաւ Ս. Եմեղեան նախատանակը, յորմենտէ Ս. Եմեղեան Աւետարանի ընթերցումով և զփառք ի բարձունքին երեքեցողութեամբ մեր վանքին մէջ փակուեցաւ ճրագալոյցի հանդիսութիւնը: Ապա Միաբանութիւնն ու հրաւիրեալներ բազմացան Ս. Եմեղեան նախադրանքին:

Գիշերային ժամը 10ին Գրիտոսօ Ս. Եմեղեանը աւետող խորհրդաւոր զանգահարութեան մը ընդմէջէն Գեր. Տեղապահ Սրբազանը ի զուտ Միաբանութեան, մեկնեցաւ մեր վանքէն դէպի Ս. Եմեղեան տաճարը, ուր պաշտուեցաւ Սուրբ Եմեղեան արարողութիւնը: Կէս դիւրին Միաբանութիւնն ու ժողովուրդ իշխան Ս. Եմեղեան Այրը, կատարուեցաւ Ս. Եմեղեան Աւետարանի ընթերցումը զիւ հովիւքն էին: Ի տեղւոյ բացօթեայ՝ ապա երգուեցաւ Փառքը ի բարձունքն և այլ շարականներ օրոնց ընթացքին Գեր. Տեղապահ Սրբազանը առաւ իր հոգեւորով քարոզապատգամը, ուր շարադրութիւնը ձայնավորուեցաւ Սրբազանի թարգմանեան ռատիոյ կայանանէն ի փիւսաւ աշխարհի: Ապա մատուցուեցաւ տաճարին մեր բամբին մէջ Ս. Պատարագը: Ժամաբարն էր Նոգ. Տ. Անտաշաւ Արդ. Ջըզլանեան: Պատարագէն ետք Գեր. Տ. Սուրբէն Նոգ. Քէմհանեան կատարեց Ջըթրեանց դրաւիլ արարողութիւնը և խօսեցաւ երկուս ու կուս լացող մը Ս. Եմեղեան տունին շուրջ բնաբան ունենալով՝ ինչպէս երթիցուէ մինչև Բեթղեմի:

Ջըթրեանց արարողութիւնէն ետք մատուցուեցաւ վերջին և առաւօտեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը: Պատարագը մատոյց Գեր. Տ. Սուրբէն Նոգ. Քէմհանեան: Ապա Միաբանութիւնը զգեստաւորեալ բարձրացաւ վանքի մեր վերնատանաւոր, ուր Աւետարանի ընթերցումով և զպահպանելով փակուեցաւ կրօնական արարողութեանց տալաւորիչ այս շարքը:

Առանգական նախաձեռնելու ետք, Միարանութիւնը նոյն ինքնաշարժերու թափօրով վերադարձաւ մայրափանքէ իր հետ բերելով Ս. Մննդեան մեծ աւետիսը: Մայրափանքի զանգակներու հետ հատ հաւ խորհրդաւոր զոգանելով կը լուսէր ընթերցողին: Հարականի երգեցողութեան ատեն. ժողովուրդի եւ ուխտաւորներու խառն բազմութեան մէջէն Միարանութիւնը բարձրացաւ պատրիարքարանի մեծ դահլիճը, ուր Գեոր. Տեղապահ Սրբազան Հայրը պահպանելով եւ Քրիստոսի Մննդեան աւետիսով արձակեց հաւատացեալները: Ժողովուրդին մէջ կը տեսնուէր նորապաշտօն երէկան բաժնէն ինչպէս նաեւ իւրայնի զանազան կողմերէն եկած հոծ ուխտաւորութիւն մը:

● Բշ. 19 Յուն. — Ս. Մննդ: Կեօթէ վերջ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ, յետ երեկոյեան ժամերգութեան, կատարուեցաւ Ս. Մննդեան հետագայ եօթ օրերու յատուկ նախատեսակը: Արարողութեան հանդիսպետն էր Գեոր. Տ. Սուրեն Եպս. Քեմհանեան:

● Գշ. 20 Յուն. — Յիսաակ մեկնեց: Ս. Պատարազը՝ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարի Առաջ տեղանին վրայ մատոյց՝ ըստ ընկալեալ տվորութեան, Ս. Աթոռոյս Առաջ թարգման՝ Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Արամեան:

● Կիր. 25 Յուն. — Բարեկեցեալ Առաջադրեց: Ս. Պատարազը՝ մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարի Առաջ խորանի ձախակողման գառու Ս. Առտուածածնայ սեղանին վրայ: Պատարազեց Հոգ. Տ. Օշական Արդ. Մինասեան: Պատարազի ընթացքին Ս. Թարգմանչաց վարժարանի արեւուններու խումբը Հաղորդուեցաւ:

Յետ միջօրեի կատարուեցաւ Անուանակութեան նախատեսը: Հանդիսպետն էր Գեոր. Տ. Նուրայր Եպս. Պողոսեան:

● Բշ. 26 Յուն. — Տօն Անուանակութեան Տեսնում: Առաւօտեան ժամը 8.30-ին Միարանութիւնը, Գեոր. Տ. Նուրայր Եպս. ի գլխավորութեամբ մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տանար. շնորհամատչելի հանդիսաւոր մուտքէն եւ Ս. Գեորգմանի ուխտին ետք, օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարազը Քրիստոսի Ս. Գեորգմանին վրայ մատոյց Գեոր. Տ. Նուրայր Սրբազան: Պատարազի ընթացքին Գեոր. Սրբազանը քարոզեց բնաբան ունենալով ընտանիքն արքայ ի Բեթղեհէմ զաղագին: — Եւ ըստ ըլլաւ աւետիսն է որբերի եւ հաւատացեալ ժողովուրդը որ ուսուր երեւոյցին կը կրկնէ մեզ ութ օրերէն ի վեր: Տեստ աւ շատ Թաղաւորներ եկած են ու մեռած՝ մարդկային պատմութիւնն ի վեր, անոնց օշ մեկուս յիշատակն ու տարեգարմը տեսած է այնքան, որքան այն Թաղաւորներ որ ծնած է Բեթղեհէմի մէջ, յետ ու շատ Թաղաւորական տուններ ու զհարստութիւնները անհետ դացած են ու անտեղմէ մնացած է երբեմն մի միայն տխուր զիւնտակ մը: Բայց այն Թաղաւորը որ կը ծնէր Բեթղեհէմի մէջ մեծ, հրաշալի

Թաղաւոր մըն էր որուն Թաղաւորութիւնը վախճան պիտի չունենար, ու այս Թաղաւորութիւնը պիտի իշխէր միւս՝ անդնական կեանքին ալ վրայ: Մենք Քրիստոսեաններս Անոր հպատակներն ենք:

«Ան շատ խոնարհ ծագում մը ունեցաւ եւ իր առաքելութիւնը քարոզուեցաւ: Այսօր, մարդկութեան կէտը, լաւագոյն կէտը, կը հպատակի իր Թաղաւորութեան: Իր Թաղաւորութիւնը Քրիզիք հակացողութեամբ չէ որ ըմբռնելի է, այլ՝ հոգեկան: Այդ Թաղաւորութիւնը զուշակուած էր մարգարէներէն: Սակայն քրիշտեան տրուած էր ողորդել եւ տեսնել Մեռիւն: Անոր Թաղաւորութիւնը այնքան զմայելիօրէն բազաւորուած էր որ ամէն զ ցանկանալով կը ցանկար տեսնել զԱյն: Այդ Թաղաւորութեան մէջ, — որբերի եղբայրներ եւ քոյրեր — զառնուկը եւ զայլը միասին պիտի հարկակէին. օժը պիտի իխայթէր ու կարեւր պիտի լինուաւորէր. եւ ի վերջոյ պիտի տրեւէր ներդաշնակ այն կեանքը որ կար ի սփռեան զբարխի մէջ:

«Այս շաբաթ մենք կը գտնուինք այն շրջանին մէջ ուր շաբաթը կը շարունակէ ու մարդ կը թաւալի մեղքերու մէջ: Այնքան ատեն որ մենք շաբառնակեք մեղանիւն, մեղքն խայթացը պիտի թաւառուարէ մեզ որպէսզի զմեզ զգաստութեան բերէ:

«Ձարիքներէն ու պատուհաններէն ազատելու մէկ կերպ կայ: — հպատակի Բեթղեհէմի մէջ ծնած Թաղաւորին ու հեռի կենալ մեղքերէն:

«Որք իրեղենք «Մեռաւ նոր արքայ», պիտի տեսնենք թէ մենք արժանի՞ ենք վայելելու Անոր Թաղաւորութիւնը, մենք իրաւունք ունինք հպատակելու իր Թաղաւորութեան: Ոյ որ կ'պատմաբար, ոյ որ կը զանակցի ռատանային, չի կրնար ըլլալ հլու հպատակը նրկնաւոր արքային, ... Մենք, — որբեր ժողովուրդ — հպատակ ենք զործոն դեր մը անունը: Ձարին եւ Բարիին պայքարին մէջ: Ու եթէ ըլլանք, զործենք բարին, ինչպէս որ խոստացած էր, ինք պիտի ըլլայ մեզի հետ մինչեւ «Աշխարհի կատարածը»:

«Մեր երկնաւոր եւ հողեւոր Թաղաւորին բարեկեցերը վայելելու համար անհրաժեշտ է որ ըլլանք անմեղ, օրինական եւ արժանի անհատներ վայելելու իր Թաղաւորութիւնը: Այսպէսով է որ մենք կը հրեմոյնք ի իւր շարակակցի որ կ'ըսէ «Մեռաւ նոր արքայ եւ Բեթղեհէմի զաղագին»:

«Ըլլանք բարի եւ անմեղ որպէս խաղաղութեան Թաղաւորը մեզի խաղաղութիւն պարգեւէ: Բեթղեհէմի մերն մէջ ծնող երկնաւոր Թաղաւորը թող ծնի իր հողիին ալ մէջ որպէսզի բարեգաղութեամբ պէս պէս շնորհներով Ս. Հոգիին կարեւանք մնալ միշտ իր հպատակները հեռանալով մեղքերէն եւ զործել ու ապրիլ Առտուածածնայ կեանք մը:

«Առտուածոյ խաղաղութիւնը թող ըլլայ մեր քոյրերն վրայ որպէսզի կարենանք փառաւորել զիւնտակ Աննաւորը նրկնաւորութեան օր է օրհնելու յաւիտեանս յաւիտեանից:

ցաւարտ Ս. Պատարագի Միաբանութիւն և ժողովուրդ շէրթով վերադարձան մայրաքաղաք ու «Լոյս ի լուսոյ» շնորհակալ երգեցողութեամբ մուտք գործեցին պատրիարքարան եւր կատարեալեցաւ Ս. Աթոռոյ աւանդական Տնօրէնէքը, քորթ թափօր մը գլխաւորութեամբ Մայր Տանարի ժամօրհանդիս մեկնեցաւ նախ վանեաց սեղանատունը, մառնը, փուրը և օրհնեց զանազան բարիքները, օրհնուեցաւ նաև օրուան տօնին յատուկ հերթայի հայկական ճաշը:

● Ուրբաթ 30 Յուն. — Յետ երկրկիսեան ժամերգութեան, Գեր. Տ. Սուրէն եպ. ի նախագահութեամբ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարին մէջ հանդիսաւորապէս պաշտուեցաւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչի նախատօնը:

● Եր. 31 Յուն. — Տօմ ծննդեան Ս. Յովնանու կարգապօսին: Ս. Պատարագը՝ Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարի առաջ խորանի աշակերտեան Ս. Յովհաննէս կարապետի խորանին վրայ մատոյց՝ Լուգիչերէն Տ՝ Հայկազուն Արք. Արքանամեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆԵՐ

● Ել. 8 Յուն. — Կէսօրէ առաջ ժամը 10.30էն սկսեալ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Գերապատու Յովսէփօսեանքու և Լուգիչերէն Հայրերու, Յունաց Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Յունաց պատրիարքարանին, իսկ ի դիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր, Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպ. Մառնասեան Լուգիչերէն Հայրերու ընկերակցութեամբ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Լիպտոց Յովսէփօսեան, Ասորաց մեծաւորին, Լապէշաց Յովսէփօսեան: — Լոգ. Տ. Հայկազուն Արք. Արքանամեան և Լոգ. Տ. Զաւէն Արք. Զինչիեան՝ այցելեցին Ռուսաց մեծաւորին:

● Ուրբաթ 9 Յուն. — Կէսօրէ առաջ ժամը 11.30ին, Անթիլիասի Միաբաններէն Լոգ. Տ. Շահէ Վրդ. Անէմեան հիւրաբար թաղաք ժամանեց և վերադարձաւ 15 Յունուարին:

● Դլ. 13 Յուն. — Կէսօրէ առաջ ժամը 7ին, Անթիլիասի Միաբաններէն Լոգ. Տ. Վալէ Արք. Յովսէփեան որ հիւրաբար թաղաք կը դառնէր վերադարձաւ Անթիլիաս:

● Դլ. 14 Յուն. — Կէսօրէ առաջ ժամը 10ին, Նոր Տարւոյ (ըստ Հին Տոմարի) առթիւ շնորհաւորական այցելութեան եկան թաղաքի Միւրառարըքը և Բեթղէմի թաղաքապետը:

● Ել. 15 Յուն. — Կէսօրէ առաջ, ժամը 9.30 Անթիլիասի Միաբաններէն Գեր. Տ. Գնէլ Ս. Վրդ. ձերէնեան հիւրաբար թաղաք ժամանեց և վերադարձաւ 27 Յունուարին:

— Ժամը 11.30ին, թաղաքի նախկին ստորկանապետ՝ Մանամիւս Սատեմ, Նոր Տարւոյ առթիւ շնորհաւորութեան այցելութիւն տուաւ պատրիարքարանին:

● Դլ. 20 Յուն. — Ս. Ծննդեան մեր տօնին առթիւ պատրիարքարան այցելեցին՝ Յունաց պատրիարքի Տեղապահը, Ֆրանչիսկեանց Կիւսգը, Լատինաց պատրիարքը, Անգլիկան եպիսկոպոսը, Լիպտոց Միաբանութիւնը, Ասորաց մեծաւորը, Լապէշաց Միաբանութիւնը, Ռուսաց մեծաւորը, Լուսերականներու, Յոյն և Լոյս Աւուփականներու, և Մարտիրոս համայնքի ներկայացուցիչները, Գաղաքապետական Մարմինը, Ռուսիկանապետը՝ օպայակչոյտով, բանակէն ուղաներ, և այլ ականաւոր անձնաւորութիւններ:

● Ուրբաթ 23 Յուն. — Կէսօրէ առաջ ժամը 11ին, Mr. Robert C. Hamer, Statistical Consultant to the Hashemite Kingdom of Jordan, ընտանեօք այցելեց պատրիարքարան և Ս. Յակոբեանց Մայր Տանարը:

● Դլ. 28 Յուն. — Յետ միջօրէի ժամը 4ին, ի դիմաց Տեղապահ Ս. Հոր, Գեր. Տ. Սուրէն եպ. ֆէմանեան, ընկերակցութեամբ Լոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեանի, ներկայ գտնուեցաւ Բէյրութի մը, տրուած՝ Պէրլութի Ամբիկեան Լաւալարանին Երշնաւարտից Միութեան կողմէ, Ալ-Զահրա պանդոկին մէջ, թաղաքի լիւրանեան Ընդհ. Լիպաւտոս Մանուս Լաֆըզի մեկնման առթիւ:

Ս. ԹԱՐԳԱՆԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՐԵՆՈՅԵՆՈՐԻ ԵՐԳՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, 25 Յունուար 1953, երկօրեան ժամը 6-ին Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանի սրահին մէջ, ի ներկայութեան ծնողներու և երախտեանքու հոծ թաղմութեան մը, տեղի ունեցաւ վարժարանի Արեւոյշներու խումբին հանդիսաւոր երգման արարողութիւնը:

Լանդէսը բացաւ վարժարանի Տեսուչ՝ Լոգ. Տ. Կիրիքի Արք. Գարիկեան, որ անդադառաւով տնտեսական դժուար պայմաններու ստեղծած կացութեան, անհրաժեշտութիւն մը նկատեց Սկաստաններու, Արեւոյշներու և Արծալիկներու խումբերուն կազմակերպութիւնը, զանեց զատարանիկու համար ընդհանրապէս վտանքի եւ վարժարանի օղիով և մասնաւորապէս Սկաստանեան աղետի սկզբունքներով: — Լանդէսը փախուեցաւ Գեր. Տ. Սուրէն եպ. ի պատկանելով: Գեր. Նախագահ Մրքազանը օրհնեց բոլոր երգաւանները որպէսզի անեց օր մը աւաղոյնս պողաբերին ի շահ մեր եկեղեցիին և Աղբին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻԲ

Խորանկ գնահատելուամբ կ'արձանագրենք Ս. Արառյո Ս. Թարգմանչաց վարժարանին եղած յարգանքներն 164ի ճուրհատարարին մը Ամերիկայի Համալսարանաց Վերսիցաց Միութենէն :

Մեծապէս գնահատելի է այն պատանական կազմակերպութեան կեցուածքն հանդէպ մեր Հասարակական այս եւ ճման ուրիշ առիթներով : Մանաւանդ գնահատանքի խօսք ունինք յանձնին Միութեան շնորհալի վարիչներուն, որոնց մէջ դիտած ենք ճախանձախնդրաւոր սոցալար ազգանուէր ու մնայուն ձեռնարկներուն :

Մեր շնորհակալութեան խօսքներուն հետ ունինք նաեւ շնորհակալութեան խօսք իրենց ազգանուէր ուղղմանքներն համար որով կարելի դարձուցած են իրենց միջոցներու լաւագոյն յանձնաձեւմը բարի արդիւններուն :

Քոյ Տէրն ըլլայ վարժարանայ իրենց ու առաջնորդ զիրենք իրենց բարի ու գեղեցիկ առաջադրութիւններուն մէջ :

ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ ՆՈՒԵՐՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ եւ օրհնութեամբ կ'արձանագրենք 1951 - 1952 տարիներու ընթացին Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին եղած հետեւեալ բարեպատեալան նուէրներ :

1. — Երուսաղէմէն Քիլիսիցի Տիկ. Մայրանուշ Էքէրպէրեանէ՝ մէկ ճերմակ ծածկոց Ս. Գլխադրի սեղանին :

2. — Դահլիշէմեանկ Տէնիզլիցի Օրիորդ Տիրուհի Ղազարեանէ՝ Ս. Գլխադրի սեղանին ինքնաձեռագործ Քորփուրայ մը լաւէ գործուած քով :

3. — Երուսաղէմէն Աֆիոն - Դարահիսարցի Տիկ. Սաթենիկ Տօնէլեանէ՝ Ս. Աստուածածնայ տաճարի աւագ սեղանին մէկ ճերմակ ինքնաձեռագործ ծածկոց մը :

4. — Երուսաղէմացի Օրիորդ Մարիամ եւ Մարթա Խաչատուրեաններէ՝ Ս. Գլխադրի, պէտ թաւշեայ եւ թէնթիւրով Քորփուրայ մը :

5. — Երուսաղէմէն Խնուսցի Էլմաստ մայրապետ Խաչատուրեանէ՝ կարմիր ագլաւէ ձեռագործ սեղանի ծածկոց մը Ս. Գլխադրի :

6. — Կ. Պոլսեցի Տիկ. Մարի Տալիշեան եւ Օր. Նուրիկ, մէկական կլոր առեղանգործ սեղանի ծածկոյթ Ս. Յակոբայ :

7. — Կ. Պոլսեցի Տիկ. Արաքսի Զէն. ճերմանէ՝ շաւէ գրակալի ծածկոյթ մը Ս. Յակոբայ :

8. — Յոպպէցի Օր. Սիրանուշ Աթիկեանէ՝ մէկ կարմիր ձեռագործ առեղանգործ սեղանի մը Ս. Յակոբայ :

9. — Կ. Պոլսեցի Տիկ. Սրբուհի Եսէնկեանէ՝ Ս. Գլխադրի սեղանին առեղանգործ (քոշէ) ճերմակ ծածկոց մը :

10. — Պաղատարանի Պրուսացի Տիկ. Լուսաբեր Ասկանեան մէկ ճերմակ պրոշէ Քորփուրայ Ս. Գլխադրի սեղանին :

11. — Պոլսաբնակ Ատաբաղարցի Տիկ. Վարդանուշ Արդարէ՝ մէկ մանրակազմի վարագոյր Ս. Գլխադրի, եւ մէկ ճերմակ Քորփուրայ Ս. Յակոբայ սեղանին :

12. — Պոլսաբնակ Կէյվէցի Տիկ. Սիրանուշ Դաւլյանեանէ՝ երկու կտոր փոքր սակեղարամ, Ս. Յակոբայ Տաճարի երկու Աստուածածնայ պատկերներուն :

Լուսարարութեան

ԵՂԻՇԷ ԱՐԲԵՊՍ. ՏԷՐՏԵՐԵԱՆ

ԳԻՐԲ ԱՂՕԹԻՑ

ՈՐ ԿՈՁԻ

ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ

ՎԱՍՆ ԱՍԵՆԱՅՆ ԱԶԳ ՊԱՏԱՆԱՐԱՑ
ՈՐԲ ԳԱՆ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՐԿՈՑ

Է. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ԵԱԿՈԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

1953

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor - Father Zaven Chinchinian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

«ՍԻՈՆ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ
 ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻԵԱԼ
 , ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ (ՏՈՒՄ) : Թ. Վրդ. Մուշեան (նուիրատու) : 1947 :
 ՎԱՍՍԿԻ ԽՂՃՄՏԱՆՔԸ (Տրամախօսութիւն) : Թ. Վրդ. Մուշեան (նուիրատու) : 1951 :
 ՍՕՆԻԱ (Վէպ) : Հանրի Կուէլէլ : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1951 :
 ՎԱՀԷ (Հայ Յեղափոխական Կեանքէ առնուած) : Ասօ : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1952 :
 ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՄԱՏԵԱՆ Ա. Պրակ : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1952 :
 ՊԱՅՔԱՐ 1952ի Բացառիկ Թիւ : Նուէր «Պայքար»էն :
 ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՐԵՆՈՍՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՑ... : Հ. Գարեգին Զ. Սահակեան : Նուէր «Բազմալէպ»էն : 1952 :
 ԳԷՕԹԷ : Արտաշէս Աբեղեան : Նուէր «Յուսարբեր»էն : 1951 :
 ԼՈՒՍԱԿՈՒՆՔ : Սամուէլ Պազգալեան (նուիրատու) : 1952 :
 ՄԵՇ ԵՂԵՌՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՅ ՈՐԲԻ ՄԸ ՈՒՍԱԿԱՆԸ : Բազէն Ինճէարապեան (նուիրատու) : 1951 :
 ԹՈՐԵԼԵԱՆ ԱՐՇԱԿ ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ : Նուէր Արշակ Զօպանեանէ : 1950 :
 ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ : Արշակ Զօպանեան (նուիրատու) : 1950 :
 ԲԱՆԲԱՍԱՆՔ (Թատերախաղ 5 Արարուածով) : Ա. Զօպանեան (նուիրատու) : 1950 :
 ՊԱՏՈՒՀԱՆԸ ԲԱՑ ԶԵՆ ԹՈՂՈՒՐ : Վարուժան Աճէմեան : Նուէր «Սան»էն : 1951 :
 ՀԱՅՆԻ : Բենիամին Կ. Ժամկոչեան (նուիրատու) : 1952 :
 ԻՒԻՑԱԶՆՈՒՀԻՆ (Վէպ) : Ասօ (Տիգրան Օտեան) : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1938 :
 ԴԱՏԱՍԱՆ : Ասօ : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1934 :
 ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՆԴԱՎԷՊԵՐ ԷՒ ԻՐԱՎԷՊԵՐ : Ծարուծիւն Ս. Նաշալեան : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1952 :
 ԼՈՒՍԱՐՁԱԿ (Մանկավարժական Քերական) : Հրատ. Է. Նուէր Կ. Տէմիրճեանի : 1951 :
 ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՄԱՏԵԱՆ Բ. Պրակ : Ուսումն. Արմէն Հարիպ : Նուէր Կ. Տօնիկեանէ : 1952 :
 ST. VARTAN : Hero Of Armenia : Marie Sarafian Banker (donor). 1951 :
 THE FOOL. Raffi. Translated into English by J. S. Wingate. Donated by The Armenian Mirror Spectator. 1950 :
 MOUNTAIN OF THE MOON and other Poems. David Atamian (donor). 1951 :
 ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՆՈՅԸ : 1952 : «Արաքս» Մատենաշար : Նուէր «Արաքս»էն :
 ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒԿԻ ԱՐԿԱՆԵՐԸ (Պատմուածք) : Դ. Էրվիլ : Թրգ. Է. Նուէր Ծովսէփ Թադէոսեանէ : 1952 :
 ՊԱՊ ԹԱԳԱՒՈՐ (Վէպ Դ. Դարից) : Ս. Զօրեան : Նուէր Գ. Մանսուրեանէ : 1952 :
 ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԵՒ ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ : Հրանդ Գ. Արմէն (նուիրատու) : 1952 :
 ՔԵՐԹՈՒԱՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ : Պ. Դուրեան : Նուէր Եղ. Պողպատեանէ : 1952 :
 ԵՐՋԱՆԻԿ ՏԱՐԵԳԻՐՔ : 1952 : Կազմեց Բազարատ Թեւեան (նուիրատու) :
 ԱՐՏԱՍԱՆԷ : Գր. Լ. Գալուստեան : Նուէր Ամերկ. Հայոց Առաջնորդարանէն : 1950 :
 ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԻՍԱ (Պատմուածքներ) : Զ. Որբունի (նուիրատու) : 1939 :
 HISTOIRE DE LA LITTÉRATURE ARMÉNIENNE. H. Thorossian. Don de Union Générale Arménienne de Bienfaisance de Paris, 1951 :
 ԱԿՆԱՅ ԲԱՐՔԵՐՆ ՈՒ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՐԸ (Պատմուածքներ) : Մելքոն Գալէնտէր : Հաւաքեց Սուրբէն Մ. Գալէնտէր. (նուիրատու) : 1948 :
 ԱՌՁԵՌՆ ԶԵՒ ՈՒ ԿԱՐ : Մ. Գալէնտէր : Նուէր Ս. Մ. Գալէնտէրէ : Հատոր Ա. Է. Բ. , 1904 Է. 1908 :
 ARMENIAN POEMS rendered into English by Alice Stone Blackwell : donated by Jacob P. Masojian, 1917 :

17 Գիրք նուիրուած «Լրաբեր»ի կմրագրութենէն:

ԻՄ ՅՈՒՇԵՐԸ: Բ. Հատոր: Վահան Փափագեան (նուիրատու): Պէյրուիթ, 1952:

ՄԵՐ ԴՐԱՆՏԷՆ: Նշան Պէշկիթաշլեան (նուիրատու): Փարիզ:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ ԵՒ ՍՄԲԱՏ Բ.: Ն. Պէշկիթաշլեան (նուիրատու): Փարիզ, 1950:

ՆՈՐ ԾԱՂԻՐԱՆԿԱՐՆԵՐ: Նշան Պէշկիթաշլեան (նուիրատու): Փարիզ, 1952:

10 Գիրք նուէր ստացուած են Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն: [ղէմ, 1946:

ՅՈՒԹՊՈԼ: Թրգմ. Է. ամփոփեց Ա. Սարգիսեան: Նուէր Ա. Անդրէասեանէ: Երուսա-
ւէմ, Զ. Թէթեմէնի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԼԵՒՈՆ Զ. ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ ԵՆ ԼՈՅՍ ԶՈՒԱՐԹ: Լ.

Զ. Սիւրմէլեան (նուիրատու): Նիւ Եորք, 1950:

ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐԻՔ ՀԱՅ ԵՐՈՒՎԱՂԷՄԻ – Հայերէն եւ Անգլերէն: Նուէր Ամերիկայի Հա-
յոց Առաջնորդարանէն: Նիւ Եորք, 1950:

ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ: Անդրէ Տ. Օհանեան (նուիրատու): Թէհրան, 1946:

ՍԱՆԱՍԱՐ ԵՒ ԲԱՂԴԱՍԱՐ: Անդրէ Տ. Օհանեան (նուիրատու): Թէհրան, 1948:

ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐԻ ՇՂԹԱՆ (Վէպ): Անդրէ Տ. Օհանեան (նուիրատու): Թէհրան, 1949:

ՄԵՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ: Նուէր «Նոր Օր»էն: Ֆրէզնօ, 1952:

ՎԱՆԻ ՌԻՐԱՐՏՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ: Լէօ Բ. Տպրքի. Նուէր Մ. Գասպարեանէ:
ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԻ: ՀԱՄԱՐ: Ռոբերթ Շուլման:
Թրգմ. Ռ. Գրիգորեան: Նուէր «Էրօս» Գրատունէն: Թէհրան, 1948:

ՅԵՂԻՍ ՈՒ ՀՈՂԻՍ ՀԵՏ (Բանաստեղծութիւններ): Նուէր «Էրօս» Գրատունէն: 1948:

ԿԵԱՆՔԻ ԷՋԵՐԻՑ: Լուսիկ: Նուէր «Էրօս» Գրատունէն: Թէհրան, 1948:

ԵՒ ՄԱՅՐԸ ՍՊԱՍՈՒՄ ԷՐ ՏԱԿԱԻՒՆ: Սամուէլ Խալիկեան: Նուէր «Էրօս»էն: 1949:

1915 – ԱՂԷՏ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԻ: Հեղինակ՝ Աղէտէն Վերապրողներ: Փարիզ, 1952:

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ՔՆԱՐ: Թրգմ. Վազգէն Ա. Եսայեան (նուիրատու): Սթէնք, 1949:

ԱԿԵ ԵՒ ԱԿՆՑԻՔ: Առաքել Քէլեան: Խմբ. Մկրտիչ Պարսամեան (նուիրատու): 1952:

ԱՐԵՒԵԼԻՔԻ ՏՂԱՔԸ (Վէպ): Կ. Փօլատեան (նուիրատու): Փարիզ, 1946:

ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՎ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷ (Վէպ): Կ. Փօլատեան (նուիրատու): Փարիզ, 1949:

ՀԱՅԹԱ ՄՈՒՍՏԱՅԱ: Գ. Յ. Չաքմազեան (նուիրատու): Պոսթըն, 1949:

ՀԱՒԱՏԻ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ (Կիլիկիոյ Հայկ. Կեանքէն): Գ. Չաքմազեան (նուիրատու): 1949:

ՍԿԱՆՈՒՍԻ ԱՂՈՐԾ: Նուէր Լ. Գայեանէ: Սթէնք, 1948: [1937:

ՏԱՐԵՑՈՑՈՒ ԱՐԻ: Հրատ. Ֆիքսի Մանգլ-ի Արիւնքուն: Նուէր Լ. Գայեանէ: Սթէնք,

ՅԵՂԻՍ ԵԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ: Վահան Չուգասըզեան (նուիրատու): Իւնիքն Սիթի, 1930:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՆՈՅՍԻՆ (Տրամ 3 Արար): Վ. Չուգասըզեան (նուիրատու): 1925:

ԲՈՒՄԲ: Վ. Չուգասըզեան (նուիրատու): Նիւ Եորք, 1911:

ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐ: Թովմաս Փէյն: Թրգմ. Մ. Ֆէրահեան (նուիրատու): Ֆրէզնօ, 1920:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՒՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԻՆ ՀԵԹԱՆՈՍ ԿՐՕՆԵՐՈՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆԸ: Մ. Փ. Ֆէ-
րահեան (նուիրատու):

ՅԵՂԻՍ ԳՈՂԳՈՐԱՆ (Տրամ 8 Արար): Վ. Չուգասըզեան (նուիրատու): Պոսթըն, 1923:

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆԻ: Մ. Գ. Ֆէրահեան (նուիրատու): Պոսթըն, 1949:

ԱԶԱՏ ԽՈՂԻՐ: Մ. Գ. Ֆէրահեան (նուիրատու): Պոսթըն, 1951:

ՀԱՒԱՔԱՄՈՑ: Մ. Գ. Ֆէրահեան (նուիրատու): Լոս Անճէլոս, 1952: [1952:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ ԻՐ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ: Լ. Մօզեան (նուիրատու),

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՄԱԳԻՐ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆԱԿՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ: Պարզեւ Վրդ. Վրթանէսեան

4 Գիրքեր նուիրուած Հայր Խալիկ Աթանասեանի կողմէ, Պէյրուիթ: [Լուս. 1952:

ԲԱՆՏԻՆ ԱՆԻԺԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ՄԸ: Գրիգոր-Վահան (նուիրատու): 1952:

ԵՐԿՈՒ ԶԱՄՐԱՅ: Գրիգոր-Վահան (նուիրատու): Փարիզ, 1952:

ԲՆԻԿ ՆԱԽՆԻՔ ՀԱՅՈՑ ԷՆ ՆՈՐ ՕՐՈՒԱՆ ՏԵՍԻԼՔԸ: Մ. Միխասեան: Նուէր Թ. Մաստեանէ:
ԼՈՅՍ Ա. Տարի 1901-Բ. Տարի 1903: Նուէր Թաղաք Պ. Մաստեանէ:
ԼՈՅԱ Զ. Տարի 1907-Է. Տարի 1908: » » » » :
ԱՆԴՐԱԴԱՐԱՐ: Նուէր Մ. Ալթունեանէ: 1948:

Հ. Թ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ: Նուէր Մ. Ալթունեանէ: 1952:

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ԵՐԵՒԱՆ: Ա. Մառուկեան: 1951: Նուէր Ե. Պողպատեանէ:

ՔԱՐԻՂԻ ՀԱՄԱՐԱՐ: Հ. Գալուստեան: Նուէր «Դէպի Լոյս»էն: 1948:

ՕՐԷ ՕՐ: Կ. Ճանճիկեան: Նուէր «Դէպի Լոյս»էն: 1950:

ԳՐԱՆԿԱՐՆԵՐ ՊԱՐՏԻՋԱԿ ԳԻՒՂԷՆ: Ա. Ա. Պետիկեան: Նուէր Պետիկեան Հրատ.

Յօժանէն: 1950:

ՆԵՐՔԻՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵՐԻՒՆԸ: Անի Պէսանթ: Նուէր Թարթ. Սարայտարեանէ: 1946:

ՀՆՁԱԿԵԱՆ ՄԱՏԵԱՆ Գ. Պրակ: Ուսումն. Ա. Ղարիպ: Նուէր Մ. Նաճարեանէ: 1952:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆ (1923-1948): Նուէր Հայ Ազգային Բուժարանի Յոգեւի-
նական Յանձնախումբէն: 1949:

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԵՐՈՒՄԱՆԻՄԸ: Ա. Արմէնեան: Նուէր Գ. Կարինեանէ: 1945:

ՀՈԳԵՀԱՏՈՐԻԿ: Վահան Զուգասրդեան: Նուէր Թ. Թիւրապեանէ: 1951:

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ: Ա. Մաս: Դերենիկ Եպս. (Նուիրատու): 1952:

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ: Անուշաւան Գրիգորեան (Նուիրատու): 1951:

ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆՍ ԵՐՈՒՇԵՐԷՆ: Վրթանէս Փափագեան: Նուէր «Համազգային»էն: 1950:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԵՐՈՒՇԱՏԵՏՐԸ (Երզնիստ): Խորէն Տէտեան (Նուիրատու): 1949:

ՆՈՐԱՅԻՆ ՄԱՆՈՒԿԻ ԽՆԱՄԲԸ: Թրգմ. Յովսէփ Բաղդասեան (Նուիրատու): 1937:

ՅՐԱՆԱԿԱՆ ՄԵՆ ԵԿԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (1789-1794): Աշխատասիրեց
Եովսէփ Բաղդասեան (Նուիրատու): 1946:

ՄՏԱՌՈՐԱԿԱՆ ՈՒ ՄՏԱՌՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Թ. Բաղդասեան (Նուիրատու): 1948:

ՔՐԻՍՏԱՔՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (1859-1905): Նուէր Յովսէփ Բաղդասեանէ: 1949:

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՆԱՊԱՐՀԻՆ: Արսէն Կիտուր (Նուիրատու): Պէյրուի, 1949:

ՏԱՐՈՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ: Յովհան Եպս. Մամիկոնեան: Խմբագրեց Է. աշխարհաբարի
վերածեց Կ. Սասունի (Նուիրատու): Պէյրուի, 1949:

ԳԵՈՐԳ ԶԱՎՈՒՇ (Կենսագրական Գիծեր): Կ. Սասունի (Նուիրատու): Փարիզ, 1939:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԵԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԺՆՆՈՒՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ: Վ. Լէ-
վինսկի: Թրգմ. Կ. Սասունի (Նուիրատու): Փարիզ, 1929:

ՎՄԲՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ: Գալուստ Անդրէասեան: Կ. Սասունի (Նուիրատու): 1951:

ԿԵԱՆՔԻՆ ՀԵՏ (Գերթուածներ): Զաւէն Յիւնեան (Նուիրատու): Երուսաղէմ, 1952:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՎԱՆՔԵՐԸ: Տոքթոր Համազասպ Ոսկեան: Նուէր «Հանդէս Ամսօր-
նախնայ»-էն: 1942:

ՄԱՆԿԱԶԱՄ: Արամ Գառնէ (Նուիրատու): Թէհրան, 1942:

ԵԱՂԻԿԵՐ, ԵԱՂԻԿԵՐ (Արամ Երզնէ Է. Էրզնէ): Ա. Գառնէ (Նուիրատու): 1942:

ԱՇԽԱՆԱԿՈՒՄ (Երզնէի ժողովածու): Արամ Գառնէ (Նուիրատու): Թէհրան, 1948:

ՀԱՅՈՑ ԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Համառօտ): Ա. Գառնէ (Նուիրատու): 1951:

ՍԱՆԱՍԱՐ ԵՒ ԲԱՂԴԱՍԱՐ: Կ. Սասունի: Նուէր «Համազգային»էն: Պէյրուի, 1950:

ԱՐՔԱՅ ԼԻՐ (Շէյքսպիրեան Անդապալէպեր): Նուէր «Համազգային»էն: 1951:

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ: Աւետիս Անարդեան: Նուէր «Համազգային»էն: Պէյրուի, 1951:

ՄՈՒՇԵՂ ՄԱՐԿԻՆՅԱՆ: Մ. Իշխան: Նուէր «Համազգային»էն: Պէյրուի, 1951:

ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ 1918-1948: Երկնամայ Ազգային Իրադրածութիւններ Ստորիկ Է.
Էրանեան Հայ Կենսաբան առնուած: Միհրան Նաճարեան (Նուիրատու): Պէյրուի, 1949:

ԱՐԱՐԱՏԷՆ ՆԻՒԱՐԸ (Երզնէի): Նուէր Շնորհք Վրդ. Գալուստեանէ: Նիւարք, 1951:

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ ՎԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ: Լ. Գազանճեան: Նուէր Տիկ. Վանուհիէ: 1950:
ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՍԷՐ (Բերթուածներ): Բիւզանդ. Թօփալիան (նուիրտ.): Փարիզ, 1950:
ԵՐԿՈՒ ԾԵՐԵՐՈՒ ԴԱՍԱՍՏԱՆԸ Սիրալէպ 4 արար: Նազ Թադէոսեան (նւրտ.): 1951:

ABOU-LALA MAHARI (Poème en sept Chants). Avedik Issahakian. Traduit de l'Arménien
par Jean Minassian. Don de Union d'Entraide Franco-Arménien. 1952.

Վրաբերէն ստացանք 105 հատոր զանազան գիրքեր:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ: Ա. Հատոր: Սար-
գիս-Ֆիրուզ Ա. Խանգատեան: Հրտ, Կիւլէսէր Տէմիրճեան (նուիրատու): Հալէպ, 1950:

4 Դասագիրքեր նուէր ստացուած Կիւլէսէր Տէմիրճեանէ, Հալէպ:

ԴէՊԻ ԵՐԿԻՐ (Ճամբորդութեան Յուշեր): Զ. Մ. Որբունի (նուիրտ.): Փարիզ, 1948:
MY BELOVED ARMENIA, Marie Sarrafian Banker (donor), Chicago, 1936:

ARMENIAN ROMANCE. Marie Sarrafian Banker (donor). Michigan, 1941:

WORKS AND LIFE OF JOSEPHUS. Translated by the late William Whitson, A. M.
Two Volumes in one. Philadelphia, 1875. Donated by Father-Eghishé Simonian.

ՍԱՍՈՒՆՏԻ ԴԱԻԹ: Կ. Սասունի: Նուէր «Համազգային»էն: Պէյրութ, 1947:

ԱՀԱԻԱՍԻԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ (Տպաւորթ, եւ իտերեր): Արամ Սահակեան (նուիրտ.): 1952:

ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱ: Հմայեակ Շէմս: Նուէր Վահէ Պալատունիէ: Աղբքսանդրիա, 1944:

ՌՕՇՆԱԿԱՆ: Հմայեակ Շէմս: Նուէր Վահէ Պալատունիէ: Աղբքսանդրիա, 1943:

5 Դասագիրքեր նուիրուած Վարդան Գէորգեանէ, Պ. Ալլէս:

ԳԵՌՈԳ ՄՍՐԶՊԵՏՈՒՆԻ (Պատմական Վէպ): Մուրացան: Նուէր «Հայրենիք»էն: 1952:

ՄԵՆՆ ՏԻԳՐԱՆ: Հրանդ Ք. Արմէն: Նուէր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնէն: 1947:

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՊՕԷԶԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԾԵՐԸ: Ա. Երեմեան
(նուիրատու): 1952:

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՉ ՍԱՐԳԻՍ ՊԻՇԱԿ: Արամ Երեմեան (նուիրատու): Իսթանպուլ, 1952:

ՀՐԱՇՔԸ (Թատր. 5 Արար): Ա. Զօգանեան: Նուէր Կ. Տօնիկեանէ, Պէյրութ, 1952:

ՏՈՐՔ ԱՆԳԵՂ: Հազարոս Աղայեան: Նուէր Կ. Տօնիկեանէ, Պէյրութ, 1952:

REALITY OF IMMORTALITY. Aram M. Torosian (donor). New York, 1925:

GENIUS OF THE UNIVERSE & OTHER DISCOURSES. A. M. Torosian (donor).-New
VITAL PROBLEMS. A. M. Torosian (donor). New York, 1948. [York, 1926:

ԿԱՐՄԻՐ ԴԵՏԸ (Տրամ 3 Արար): Մանուկ Խանպէկեան: Նուէր «Բազմալէպ»էն: 1952:

ՍԱՍՆԱ ԾՈՒՐ: Կ. Սիտալ (նուիրատու): Ֆիլատէլֆիա, 1946:

ՄԱՍ ՈՒ ԶԻՆ (Քրդական Պատմութեամբ): Կ. Սիտալ (նուիրտ.): Ֆիլատէլֆիա, 1951:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՓԱՌ ԱՐԵՒԱՅԱԳԸ: Կ. Սիտալ (նուիրատու): Նիւ Եորք, 1949:

ՏԵՍԱ ՄԵՐ ԵՐԿԻՐ ԱՐԵՒԱՅԱԳԸ: Կ. Սիտալ (նուիրատու): Նիւ Եորք, 1948:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԵՐ (Պատմութեամբ): Արամ Ազնաւորեան (նւրտ.): Միլիկըն, 1952:

ԵՐԵՔ ՄԵՆ ՀԱՅԵՐ: Մ. Իշխան (նուիրատու): Պէյրութ, 1952:

ՅԱԿՈՐ ՕՇԱԿԱՆ (Կեանքն ու գործը երգիծաբանութեամբ): Ն. Պէշկիթաշեան (նւրտ.):

ԼՈՒԼՈՒՏԻ (Հրաշալէպ Բիւզանդական Շրջանէն): Ն. Պէշկիթաշեան (նուիրատու):

ՀԱՅ ԱՂԲԸՐՏԻՔ: Նշան Պէշկիթաշեան (նուիրատու): Փարիզ, 1941:

ԵՐԻԱՆԻ ԳՕՏԻ: Նշան Պէշկիթաշեան (նուիրատու): Փարիզ, 1945:

ՋԵՆՈՒՋԱՐԻ: Նշան Պէշկիթաշեան (նուիրատու): Փարիզ, 1946:

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ Զորանա. - Հայ.: Օր. Մատթէի Բարսեղեան (նւիրտ.): 1951:

ՍԱՀԻՄԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ՄԱՐԱՎԱՅՐԵՐ Եւ Այլեւայլ Բուականներու Հրատարակուած
Ծօղուածներ (Պատկերազարդ): Աղխատասիրեց Յովսէփ Տ. Վարդանեան (նուիրտ.): 1952:

ՀՈԳԵՀԱՏՈՐԻԿ: Վահան Զուգասրգեան (նուիրատու): Փարիզ, 1951:

1953-ի «ՍԻՈՆ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԵՐՈՒՍԱՊԻՃԵՆ

Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեան՝
 Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան՝
 Հոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան՝
 Հոգ. Տ. Մաշտոց Աբղ. Բարիլուսեան՝
 Հոգ. Տ. Կիւրեղ Աբղ. Գարիկեան՝
 Հոգ. Տ. Գէորգ Աբղ. Նազարեան՝
 Բար. Տիր. Սիմոն Սրկ. Սվաճեան՝
 Բար. Տիր. Գէորգ Սրկ. Գրպրըսեան՝
 Միաբան Ռաֆայէլ Ճէնազեան՝
 Տիրացու Սեդրակ Լափաճեան՝

Տիար Հարօլտ Ադամեանին (Տօրքէսթըր),
 Տիար Հայկ Օհաննէսեանին (Գահիրէ),
 Տիար Ս. Եէնիգօժեանին (Պէյրութ),
 Արժ. Տ. Գ. Բհնյ. Գերմանիկեանին (Հալէպ),
 Տիար Մեսրոպ Պաճաքեանին (Նիւ Եօրք),
 Տիար Նազար Նազարեանին (Իրան),
 Տիար Թորոս Սվաճեանին (Պոլիս),
 Այնճարի «Բարգէն Սիւնի» գրադարանին,
 Տիար Հայկ Հէքիմպաշեանին (Պոլիս),
 Հոգ. Տ. Արտաւազդ Աբղ. Թրթրեանի (Ան-
 Թիլիս):

Տիար Նորայր Արսէնեան՝

Տիկին Սիրվարդ Լափաճեանի (Պէյրութ),
 Արժ. Տ. Վարդան Բհնյ. Ասատուրեանին
 (Ատիս Ապէպա):

Տիար Յակոբ Թաւուրեան՝
 Տիար Մուրատ Մանուկեան՝
 Տիար Կարապետ Անդրէասեան՝
 Տիար Մովսէս Ճանոյեան՝

Տիար Ն. Առաքելեանին (Աղեքսանդրիա),
 Տիար Մ. Գալպեանին (Լոնտոն),
 Տիար Գ. Բաջազին (Գանատա),
 Տիար Յակոբ Ճանոյեանին (Տիթրոյիթ):

ԼԱՐՏԱՊԻՃԵՆ

Արժ. Տ. Վարդան Բհնյ. Աւագեան՝

Տիար Տիգրան Պազալեանին (Նիւ Եօրք):

ՓԱՐԻՉԵՆ

Հոգ. Տ. Սերովբէ Վրդ. Մանուկեան՝

Տիար Մարութ Յովհաննէսեանին (Մոնթէվի-
 Տիար Ա. Սարգիսեանին (Ֆրէզնօ), տէօ):

ՊԵՅՐԱՊԵՆ

Տիար Կարապետ Քաջախեան՝

Տիար Յակոբ Քաջախեանին (Ամերիկա):

ԱՐԻՍՏԱՊԵՆ

Հոգ. Տ. Գաբրիէ Աբղ. Սարգիսեան՝

Արժ. Տ. Մովսէս Բհնյ. Շրիքեանին (Քէսապ):

ԱՄԵՐԻԿԱՊԵՆ

Գեր. Տ. Տիրան Ս. Արքեպս. Ներսոյեան՝
 Հոգ. Տ. Ասողիկ Վրդ. Ղազարեան՝
 (Լօս Անճելօս)
 Հոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեան՝
 Օր. Խ. Սարգիսեան (Ֆրէզնօ):

Տիար Գէորգ Ներսոյեանին (Հալէպ),
 Տիար Վ. Ալթունեանին (Բասստէնա, Գալի-
 ֆօրիա),
 Տիար Անդրանիկ Մանուկեանին (Պաղատա),
 Ֆրէզնոյի Հանրային Մատենադարանին,
 Ֆրէզնոյի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Մա-
 տենադարանին,
 Տիար Մ. Գաբրիէլեանին (Սան Ֆրանչիսկօ):

ԼՈՅՍ ՏԵՄԱԻ

Բանասէր - Հայկաբան - Պատմաբան՝ հանգուցեալ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԲԻԿԵԱՆԻ

ԲԱՌԳԻՐՔ ՍԵՐԱՍՏԱՀԱՅ ԳԱԻԱՌԱԼԵԶՈՒԻ

Երկասիրութիւնը, պսակեալ իզմիրեանց Գրական Մրցանակաւ

Ա. — Զայնաբանութիւն եւ Զայնախօսութիւն Սեբաստահայ բարբառի.
Բ. — Բառգիրք Սեբաստահայ Գաւառալեզուի. Գ. — Ժողովրդական առած,
հանելուկներ, վիճակ, բաղդասելումներ, շուտասելումներ, բառախաղեր,
աղօթքներ, մանիներ, տաղեր, պարերգներ, օրերգներ, անէֆոսներ, առակ-
ներ, հեփաթներ, տեղական անուններ, ցանկ՝ յատուկ անուններու եւ Սե-
բաստահայ մականուններու եւայլն, եւայլն:

էջ 682

Գին 15 Շիլին

ՀՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՄՆԷ

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ

ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ե. ՀԱՏՈՐ

“ԻՐԱՊԱՇՏՆԵՐԸ,,

(Մուտք, Արփիար Արփիարեան, Լեւոն Բաշալեան, Գրիգոր Զօհրապ,
Հրանդ, Տիգրան Կամսարական, Արեակ Զօպանեան, Սիպիլ,
Հրանդ Ասատուր, եւ Վերջաբան մը):

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ

Ս. ՅՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԳԷՍ